

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2009

Bc. Pavel Kupka

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Senioři jako oběti domácího násilí

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Geraldina Palovčíková, CSc.

Vypracoval:

Bc. Pavel Kupka

Brno 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Senioři jako oběti domácího násilí“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

V Brně dne 23. března 2009

.....
Bc. Pavel Kupka

Obsah

ÚVOD.....	3
1. VYMEZENÍ POJMU SENIOR	5
1.1 Z hlediska psychologického.....	5
1.2 Z hlediska sociologického.....	8
1.3 Z hlediska práva ČR.....	9
1.4 Obecná charakteristika statutu seniora v ČR.....	11
1.5 Závěr.....	11
2. POJEDNÁNÍ O DOMÁCÍM NÁSILÍ OBECNĚ	12
2.1 Mýty o domácím násilí	14
2.2 Znaky domácího násilí	17
2.3 Formy domácího násilí	20
2.4 Senioři a domácí násilí.....	21
2.5 Právní úprava domácího násilí v ČR	27
2.5.1 Domácí násilí v rovině trestného činu	28
2.5.2 Domácí násilí v rovině přestupkového jednání.....	36
2.6 Policie ČR a domácí násilí.....	38
2.6.1 Oprávnění Policie ČR v případech domácího násilí	42
2.6.2 Institut vykázaní	44
2.6.3 Skupina řešící domácí násilí v Brně.....	46
2.7 Závěr.....	50
3. DOMÁCÍ NÁSILÍ PÁCHANÉ NA SENIORECH NA ÚZEMÍ MĚSTA BRNA Z POHLEDU STATISTIK ..	51
3.1 Závěr.....	52
4. PREVENCE DOMÁCÍHO NÁSILÍ PÁCHANÉHO NA SENIORECH	53
4.1 Struktura prevence kriminality	54
4.2 Úrovně preventivních aktivit a způsob organizování prevence	54
4.3 Prevence kriminality na území města Brna.....	56
4.4 Současné možnosti krizové intervence v městě Brně za účelem pomoci seniorům jako obětem domácího násilí.....	58
4.5 Závěr.....	61
5. ÚVOD DO VÝZKUMNÉ ČÁSTI DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	62
5.1 Stanovené hypotézy	62
5.2 Empirická část výzkumu.....	63

5.3 Závěrečné vyhodnocení výzkumu ve vztahu k hypotézám.....	84
ZÁVĚR.....	86
RESUMÉ.....	87
ANOTACE.....	88
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	89
SEZNAM PŘÍLOH	90

ÚVOD

V době, kdy jsem vykonával základní vojenskou službu ve Vyškově, jsem se na jejím konci začal rozmýšlet nad svojí další profesní budoucností. Již nedovedu vysvětlit, co bylo toho příčinou, ale napadlo mě, že bych mohl jít pracovat k Policii ČR. Myslel jsem si, že se bude jednat o zajímavou práci, která nebude jednotvárná. Toto se mi později potvrdilo, a proto ve svém nynějším zaměstnání setrvávám doposud.

V průběhu mého kariérního růstu od roku 1997 jsem se dostal postupně až na funkci policejního komisaře služby kriminální policie a vyšetřování Městského ředitelství Brno Policie ČR. Zde jsem se při řešení různé trestné činnosti občas setkal i s případy, kdy docházelo k okrádání a fyzickému či psychickému týrání starších občanů. Z tohoto důvodu jsem si vybral téma diplomové práce „Senioři jako oběti domácího násilí“. Dalším mým motivem k výběru tohoto tématu je skutečnost, že v bakalářském studijním programu jsem zpracoval bakalářskou práci na téma „Trestná činnost páchaná na seniorech jako aktuální společenský problém“, což je velmi podobné téma, jen ne tak úzce zaměřené. Dále se domnívám, že seniorům v souvislosti s tímto patologickým problémem není až do dnešní doby věnována dostatečná pozornost, kterou by si jistě vzhledem k početnému zastoupení ve společnosti zasloužili.

Ve své diplomové práci postupuji od obecného ke konkrétnímu. Celou práci jsem rozdělil na pět kapitol. První až třetí kapitolu věnuji teorii, čtvrtou kapitolu statistickým údajům a pátou empirické části této práce. V první kapitole charakterizuji osobu seniora z pohledu psychologického, sociologického, právního a statutu ve společnosti. Druhou kapitolu věnuji samotnému jevu domácího násilí, kde vysvětluji tento pojem, zabývám se mýty kolujícími o domácím násilí, jeho základními znaky, které jej charakterizují a různými formami tohoto patologického jevu. Poté charakterizuji domácí násilí přímo ve vztahu k seniorům se všemi nuancemi a uvádím konkrétní výzkum z oblasti Jižních Čech této problematiky. Ve třetí kapitole jsem zpracoval statistická data o domácím násilí na seniorech na území města Brna a ve vztahu k době činnosti skupiny domácího násilí v Brně. Ve čtvrté kapitole pojednávám o možnostech

prevence obecně a domácího násilí v Brně. Pátou kapitolu věnuji samotnému empirickému výzkumu.

Cílem mojí práce je obsáhnout téma po teoretické stránce a provést empirický výzkum zaměřený ke stanoveným hypotézám s logickým závěrem.

1. VYMEZENÍ POJMU SENIOR

Seniorem se člověk stane v různém věku svého života, někdo dříve někdo později, ale jisté je, že jednou bude seniorem každý z nás. Já bych charakterizoval toto období lidského života, jako období, kdy dochází k involuci ve vývoji člověka a to jak po stránce psychické, tak i po stránce fyzické.

1.1 Z hlediska psychologického

Vývojová psychologie se zabývá mimo jiné i obdobím lidského života nazývaného stáří. Přesněji se tímto obdobím zabývá vědní disciplína gerontologická psychologie. Jedná se o dlouhé období, ve kterém dochází k involuci, chátrání lidského organismu. Jako věková hranice byl stanoven 60. rok života, ale sestupný vývoj osobnosti člověka začíná již v období starší dospělosti, pokračuje obdobím raného stáří (60-74 let), vlastním stáří (75-89 let) a završuje jej vysoký věk (od 90 let do smrti). Stárnutí je nevratný jev v organismu, který zahrnuje celkem tři čtvrtiny života člověka, neboť již od 25. roku života člověka dochází například k úbytku hmotnosti mozku.

Formy stárnutí lze rozdělit do dvou podskupin. Jednou z nich je biologické stárnutí a druhou stárnutí psychické. Fyzické změny v důsledku stárnutí jsou výraznější než změny psychické. Obecně lze uvést, že se jedná o menší výkonnost a koordinaci tělesných funkcí a o opotřebení tělesných orgánů. Všechny orgány a tkáně se zmenšují v důsledku ubývání vody. Dochází ke zmenšování výšky postavy v důsledku atrofie meziobratlových plotének a vznikem svalové ochablosti. Někteří autoři uvádějí další výrazné změny ve vzezření člověka spočívající ve zvětšení nosu, poklesu brady a zmenšení čelistí. Kostra rovněž podléhá degenerativním změnám, spočívajícím v řídnutí kostí, ztrátě vápníku, křehnutím kostí, což má za následek stařecké zlomeniny a omezení mobility. Negativní změny postihují i svalstvo, což představuje snížení svalového tonusu, pružnosti a síly. Nejvíce je viditelný průběh stárnutí na kůži člověka, zejména v obličejové části, kde se objevují vrásky, kůže ztrácí pružnost, později se začínají vytvářet stařecké skvrny, vypadávají vlasy a ztrácejí svoji barvu. Dochází k degeneraci vnitřních orgánů, jako srdce, které mění svůj objem a váhu. Postupem

věku, se zvyšuje krevní tlak. Mozek stárne z vnitřních orgánů nejpomaleji, dříve byl jako příčina stárnutí mozku označován úbytek mozkových buněk, což bylo později vyvráceno a jako příčina stárnutí mozku byl označen úbytek synapsí. Smyslové orgány se stávají slabšími a hůře přizpůsobivými. Slábne zrak, snižuje se schopnost rozeznávat barvy, neboť dochází k degeneraci sítnice a zmenšování čočky. Sluch je rovněž slabší, zejména ve vnímání vyšších tónů.

Psychické změny člověka se projevují pomaleji než změny fyzické. Jsou odrazem stárnutí mozku a oslabováním funkce smyslových orgánů. Dochází ke zpomalení reakcí a ke zmenšení výkonu psychických funkcí. Vnímání okolí je omezenější, na základě čehož má takový člověk méně podnětů z vnějšího prostředí. Nejvíce postižena bývá krátkodobá a bezprostřední paměť, což negativně ovlivňuje chování a inteligenci. Paměť se dá dále rozdělit na paměť logickou a paměť mechanickou, stárnutím trpí více paměť logická. Starší člověk se hůře učí, je u něj nutno více opakovat a dochází ke ztrátě motivace. Myšlení je pomalejší, méně nápadité a tvůrčí, což je částečně kompenzováno životními zkušenostmi. Dochází ke zvýšení citové lability, převládají depresivní stavy a lítostivost. Často se objevují pocity méněcennosti a prohlubuje se uzavřenost takového jedince. Povaha rovněž prodělává jisté změny, neboť dochází k odbourání přetvářky, nutné pro hraní životních rolí. Projevuje se individualita spočívající v podezřívavosti, lakotnosti, popudlivosti nebo v moudrosti a vážnosti. V průběhu stárnutí dochází ke stírání psychosexuálních rozdílů mezi mužem a ženou. U žen dochází k maskulinizaci spočívající ve větší rozhodnosti, autoritativnosti a agresivnosti. U mužů dochází k feminizaci - je změkčilejší a mírnější. Tento proces má za následek změnu v hormonální činnosti lidského organismu. Stárnoucí člověk bývá často introvertní a převládají u něj pocity osamění a izolace. Chápe, že se blíží smrt, ale nepadá s tím vyrovnává. Prožívá nenahraditelné ztráty osob ze svého okolí. Stárnutí může být ale i úspěšné, člověk je zdravý a aktivní natolik, aby si uchoval dřívější úroveň života a realizoval své zájmy.

U části populace se ve vyšším věku objevují patologické změny, zejména pak formy demence. „Demence je označením pro syndrom, jehož nejvýznamnějším projevem je úbytek komplexu kognitivních funkcí, především inteligence a paměti. Při demenci dochází ke ztrátě již rozvinutých intelektových funkcí. Za průkazné je považováno snížení inteligence o 20%. V rámci tohoto syndromu bývají v různé míře

postiženy i další psychické funkce, postupně dochází k degeneraci celé osobnosti.“¹ Demence je získané postižení, může k němu dojít až po dosažení určitého stupně rozumového vývoje. Jako hranice pro diagnostikování demence je druhý rok života člověka.

Demence samotná vzniká po organickém poškození centrálního nervového systému. V procentech bývá ve věku 65 let života postiženo demencí asi 5% populace a ve věku 80 let asi 10% populace. Demence Alzheimerova typu je příčinou asi poloviny všech demencí.

Dle Vágnerové (2002) se demence obecně projevuje:

- **Úbytkem paměťových funkcí**, což spočívá ve ztížené schopnosti, nebo v neschopnosti učit se nové věci. V rámci regrese dochází postupně k obtížím ve vybavování starších vědomostí. Oslabení paměťových funkcí má dále za následek zhoršenou schopnost soustředění a tím se naučit něco nového. Při silnějším poškození může dojít až k tomu, že si člověk například nedovede vybavit ani své jméno.
- **Úbytkem dalších kognitivních funkcí**, myšlení se stává bradypsychické, nevybavné, rigidní a stereotypní. Nemocný starší člověk pak nedovede plánovat, organizovat, rozhodovat se, nechápe požadavky okolí apod. V pokročilejší fázi může dojít k tomu, že je člověk zmatený a projevuje se nesmyslně. Vzácně se u takto postiženého objevují bludy, které jsou ovšem velmi jednoduché povahy.
- **Poruchami vnímání**, což spočívá v tom, že postižený člověk není schopen poznat známé předměty nebo lidi, i když nemá poškozeny senzorycké funkce.
- **Apraxií**, to je úbytkem naučených motorických funkcí, příkladně ztráta schopnosti používat běžné nástroje. Nejde o to, že by postižený měl poškozenou samotnou motoriku, ale o to, že neví, jak třeba ruce používat.
- **Poruchami řeči** v tom smyslu, že nemocný si v důsledku oslabení paměti nedovede vybavovat správné výrazy slov, řeč je stereotypní, opakují se věty. Dochází i k tomu, že takový člověk přestává dokonce rozumět mluvenému slovu, což nakonec vede k celkové nechuti ke komunikaci s okolím.

¹ Vágnerová, M., Psychopatologie pro pomáhající profese, 3. vydání. Portál, Praha, 2002, 137 s., ISBN 80-7178-678-0

- **Poruchami emotivity.** U převážné většiny nemocných dochází ke ztrátě iniciativy, motivace a zájmu o cokoli, čemuž se říká apaticko-abulický syndrom. Někdy dojde k tomu, že se motivace zaměří jedním směrem, většinou se jedná o pudové záležitosti, jako třeba zájem o jídlo.
- **Poruchami spánku,** což vede ke bdění, obrácení denního rytmu, člověk je v noci aktivní, a přes den se u něj projevuje ospalost.

Postupně může dojít k celkové poruše osobnosti, k jejímu úpadku a dezintegraci. Často se objevují negativní lidské vlastnosti, které vystupují napovrch, dochází k celkové změně osobnosti postiženého a příkladně ke ztrátě studu. V souvislosti s úpadkem paměti se projevují poruchy orientace v prostředí, a to i v prostředí dříve důvěrně známém. V konečné fázi onemocnění dojde až k celkové ztrátě identity, což vede k úplné ztrátě soběstačnosti.

1.2 Z hlediska sociologického

Definice seniorského věku podle počtu let je výdobytkem moderní doby, protože dřívější společnosti si více všímaly změn schopností a vzhledu, kdy přesné datum narození často ani nebylo známo. Dle dosaženého věku přiznává moderní společnost formou psaných nebo nepsaných norem svým členům různá práva a povinnosti. Moderní společnost obrátila hodnotící měřítko dřívějších dob, kdy byl vysoký věk spojen s prokazováním úcty. V dnešní době jsou žádoucí hodnoty mládí, vitalita a výkon. Celá společnost se zaměřuje na šíření tohoto ideálu, aby mohla nabízet, jak si tyto hodnoty udržet a následně z toho profitovat. Stáří je poslední životní fází, která nastává většinou po skončení ekonomické činnosti člověka a je doprovázena fyzickými a duševními změnami. Seniorství se nedá vymezit pouze věkem, neboť individuální rozdíly mezi lidmi jsou velké. Obecně se ovšem uvádí, že seniorství znamená sníženou schopnost adaptace a narůstá sociální izolovanost. Toto je výsledkem postupné ztráty rodinných příslušníků, přátel a spolupracovníků, v neposlední řadě i odchodem dětí z rodiny. Dále se zmenšuje pole aktivit. Definici seniorství je možno nalézt v tom, kdy je současnou právní úpravou člověk označen jako důchodce, tedy v jakém věku odchází do penze. Jedná se o umělou hranici, ale tato má konkrétní společenské a psychologické důsledky, což spočívá ve ztrátě statusu, zmenšení příjmů, snížení

životního standardu, ztrátu pracovní rutiny a konec kontaktů s kolegy. Výše uvedené změny se ve svém důsledku mohou negativně odrazit i na zdravotním stavu. Z tohoto důvodu si velká část společnosti myslí, že seniorům brání v další práci různé nemoci nebo duševní nezpůsobilost. Ženy se dožívají průměrně vyššího věku, takže je ve společnosti více starších žen než mužů. To má za následek, že starší žena hůře hledá například po ovdovění muže. Ve společnosti je mnohem více tolerováno, když má starší muž mladou ženu než naopak. Bohužel se v dnešní společnosti objevuje diskriminace lidí na základě jejich věku, čemuž se říká ageismus. Opakem této teorie je gerontokracie, což znamená diskriminaci mladších na úkor starších.

1.3 Z hlediska práva ČR

Český právní řád pojem senior nezná. Právní předpisy z oblasti sociálního zabezpečení sice běžně užívají termín „starý občan“, nikde jej však nevysvětlují. Pojem starý občan je například uveden ve vyhlášce Ministerstva práce a sociálních věcí č. 182/1991 Sb., kde je uvedeno, že domovy důchodců jsou určeny především pro staré občany, kteří dosáhli věku rozhodného pro přiznání starobního důchodu, a kteří pro trvalé změny zdravotního stavu potřebují komplexní péči. Tedy proto, aby byl člověk uznán seniorem, je nutno dle této právní normy splnit dvě základní podmínky, což je věk a trvale změněný zdravotní stav.

Dále je možno hledat analogii se slovem důchodce, nebo důchodový věk. Tento pojem jsem našel v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, a jeho změně zákonem č. 306/2008 Sb.,

“ § 32

(1) Důchodový věk činí

a) u mužů 60 let,

b) u žen

1. 53 let, pokud vychovávaly alespoň pět dětí,
2. 54 let, pokud vychovávaly tři nebo čtyři děti,
3. 55 let, pokud vychovávaly dvě děti,

4. 56 let, pokud vychovávaly jedno dítě, nebo
 5. 57 let,
- jde-li o pojištěnce narozené před rokem 1936.

(2) U pojištěnců narozených v období let 1936 až 1968 se důchodový věk stanoví podle přílohy k tomuto zákonu. Stanoví-li se podle této přílohy důchodový věk s přičtením kalendářních měsíců, považuje se za důchodový věk věk dosažený v posledním přičteném kalendářním měsíci v den, který se číslem shoduje se dnem narození pojištěnce; neobsahuje-li takto určený měsíc takový den, považuje se za důchodový věk ten věk, který je dosažen v posledním dni posledního přičteného kalendářního měsíce.

(3) U pojištěnců narozených po roce 1968 činí důchodový věk

- a) u mužů 65 let,
- b) u žen
 1. 62 let, pokud vychovaly alespoň 4 děti,
 2. 63 let, pokud vychovaly 3 děti,
 3. 64 let, pokud vychovaly 2 děti,
 4. 65 let.

(4) Podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod je splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti roků. Pokud se však žena ujala výchovy dítěte po dosažení osmého roku jeho věku, je podmínka výchovy dítěte splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti aspoň po dobu pěti roků; to však neplatí, pokud žena před dosažením zletilosti dítěte přestala o dítě pečovat.²

² Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

1.4 Obecná charakteristika statutu seniora v ČR

Současnou společnost v ČR bych charakterizoval jako společnost silně tržní, zaměřenou na materiální spotřební hodnoty. Od tohoto se odvíjí i vztah jednotlivých obyvatel ČR k sobě navzájem. Lidé se stali bezohlednějšími a morální hodnoty se také vytrácejí. Z tohoto důvodu se dostávají do různých ohrožení právě senioři, kteří jsou zranitelnější než lidé mladší. Tito jsou ve větší míře ohroženi násilnou, majetkovou a jinou trestnou činností a v neposlední řadě právě různými formami domácího násilí. Senioři jsou v dnešní době často zneužíváni různými způsoby, jako je finanční, psychologické a sexuální zneužívání. Ke zneužívání a zanedbávání může docházet jak ze strany rodiny, tak při poskytování zdravotní nebo sociální péče.

1.5 Závěr

V této kapitole jsem vymezil pojem senior ze všech výše uvedených hledisek a to: z psychologického, sociologického a právního. Je zde upřesněno, kdo je dle mého názoru seniorem, a proč musela být stanovena věková hranice 65 let pro potřeby výzkumné části této práce z hlediska statistického. Je samozřejmé, že někdo se nemusí cítit seniorem ani po dovršení 70 let a naopak, někdo může být seniorem již při dovršení 50 let. Individuální rozdíly ve schopnostech a dovednostech jedinců jsou obrovské.

2. POJEDNÁNÍ O DOMÁCÍM NÁSILÍ OBECNĚ

Počátkem druhé poloviny 20. století bylo obecně ve vyspělé společnosti násilí mužů na partnerkách veřejně deklarováno jako společensky nepřijatelné, ale ve společnosti široce tolerované. Naopak možnost muže týraného manželkou byla v té době nemyslitelná a byla by nejspíše zesměšňována. Násilí mezi partnery bylo bagatelizováno a přisuzováno pouze psychicky narušeným jedincům. Přiznání takového násilí v rodině bylo natolik poznamenávající, že bylo raději trpěno a snášeno, což bylo přijatelnější volbou.

Veřejná diskuse na téma domácího násilí byla započata až začátkem 70. let, kdy na tomto měla převážně zásluhu ženská emancipační hnutí. První výzkumy potvrdili, že tento skrytý fenomén je ve společnosti značně rozšířen. To že bylo domácí násilí ve společnosti do jisté míry tolerováno, je patrné z prvního výzkumu v USA. Jeho autoři Straus, Gelles a Steinmetz (1980) rozlišovali mezi „normálním“ násilím, které je „činem provedeným se záměrem nebo domnělým záměrem způsobit fyzickou bolest nebo zranění druhému“ a hrubým násilím, které „má vysoký potenciál zranit napadenou osobu“, přičemž za „skutečné“ domácí násilí považovali pouze druhý typ.³

Prvotně bylo domácí násilí synonymem násilí muže na ženě, což bylo v důsledku hlavní iniciativy ženských feministických hnutí. Postupem času začala být věnována i pozornost jinému problému a to domácímu násilí páchanému ženami na mužích. Tedy dá se toto násilí označit jako násilí mezi intimními partnery i vzhledem k tomu, že v dnešní době již existuje v ČR institut registrovaného partnerství. Na základě takřka třicetiletého výzkumu v této oblasti přistoupily vyspělé země k řešení tohoto patologického problému, kdy tomuto přizpůsobily legislativu, a vytvořili podmínky ve státní správě pro řešení domácího násilí.

³ Buriánek, J. Kovařík, J., Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, 1. Vydání, Triton Praha/Kroměříž roku 2006, 11 s. ISBN-80-7254-914-6

V ČR nebyla tomuto problému až do roku 1989 věnována řádná pozornost. První organizace, které se věnují pomoci obětem domácího násilí, se začaly postupně objevovat v 90. letech. Pomoc se dá rozdělit do dvou forem a to je pomoc přímá, jako je ubytování, finanční pomoc, pomoc psychologa apod. a nepřímá, což je osvěta v domácím násilí.

Základním a nezpochybnitelným faktem o domácím násilí je to, že je značně rozšířeno, společností zčásti tolerováno, což je velmi závažné ve svých důsledcích pro rodiny a společnost. Dle kriminologických expertíz je domácí násilí nejrozšířenější forma násilí vůbec. V současné době je mnohem více pravděpodobné, že bude člověk napaden doma než někde na ulici někým cizím. Dle výzkumů v USA z 90. let je u žen třikrát pravděpodobnější, že budou napadeny blízkou osobou než u mužů.

Jako příklad lze uvést holandskou výzkumnou studii Van Dijka a jeho týmu z roku 1998 (samotný výzkum proběhl o rok dříve). Do výzkumu bylo zahrnuto přibližně 1000 náhodně vybraných obyvatel Nizozemska, z nichž bylo 516 mužů a 489 žen. Výzkum byl koncipován poměrně ambiciózně, zjišťoval údaje o výskytu, povaze a důsledcích domácího násilí v Nizozemsku. Z množství údajů vybíráme základní informace, které se podařilo zjistit o výskytu domácího násilí. Je třeba předeslat, že výzkumníci rozčlenili domácí násilí na celkem 32 různých typů. K tomu použili různá kritéria. Vedle klasické diferenciaci domácího násilí na fyzické, psychické (emocionální), sexuální a jejich kombinace, pracovali také s kritériem závažnosti způsobené újmy a s kritériem opakování. Podle posledně jmenovaných hledisek rozlišovali výzkumníci mezi tzv. incidenty (žádná nebo nepatrná újma, minimální opakování) a skutečným domácím násilím. Jako nejrozšířenější formu domácího násilí identifikovali badatelé jeho fyzickou variantu. Celkový počet obětí fyzického domácího násilí nebyl pro výzkumníky velkým překvapením (25 % respondentů). Mnohem zajímavější bylo rozložení jeho obětí podle pohlaví. Z celkového počtu se jako oběti skutečného fyzického násilí cítilo 35 % mužů a 34 % žen. Zatímco u fyzického násilí je poměr obou pohlaví velmi těsný, k viktimizaci psychickým týráním se přiznalo více žen než mužů. 30 % žen uvedlo, že zažily emocionální podobu domácího násilí, z mužů trpělo psychickým týráním 26 %. Tyto názory odporují častému klišé, totiž že fyzické násilí je doménou mužů (stereotyp o přímé povaze agrese u mužů), zatímco psychické týrání koresponduje spíše s přirozeným habitem ženy (stereotyp o verbální agresi ženy).

S tradičními představami o mužské a ženské roli souhlasí pouze údaje o obětech sexuálních podob domácího násilí. Sexuální zneužívání partnerem přiznalo 30 % holandských žen, ale jen 13 % holandských mužů. Obrázek o procentuálním zastoupení mužských a ženských obětí domácího násilí (tentokrát bez ohledu na jeho podobu, či styl) se ovšem radikálně změnil směrem k tradičním očekáváním v momentu, kdy zohledníme pouze kritérium intenzity násilí měřené závažností újmy, kterou pachatel přivodí své oběti. Zatímco u nízké intenzity tvořily oběti mužského pohlaví většinu (61 %). U násilí velmi závažné intenzity byl poměr obrácený. Oběti závažného násilí byly z 60 % ženy. V tomto smyslu výzkum nezpochybnil základní tezi o tom, že domácím násilím jsou nejvíce ohroženy ženy. Pokud jde o pohlaví pachatelů, nepřinesl zmiňovaný výzkum žádná objektivní zjištění. Drtivou většinu pachatelů tvoří muži. Na tomto místě je třeba dodat, že výzkumníci pracovali se širším pojetím domácího násilí, které vedle partnerského týrání v gardu muž-žena zahrnuje i násilí mezi ostatními příslušníky rodiny. Celkový výskyt domácího násilí se v tomto výzkumu vyšplhal na 45 %, to znamená, že 45 % dotázaných se v určité fázi svého života cítilo být obětí domácího násilí. Sami autoři připustili výhrady k přesnosti a spolehlivosti získaných dat, přesto považovali závěry výzkumu za alarmující.⁴

Česká republika je na tom v oblasti domácího násilí tak, že dle výzkumů agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris v roce 2001, je každý 6. občan žijící v partnerském vztahu postížen nějakou formou domácího násilí.

2.1 Mýty o domácím násilí

Podle autorky Buzkotte (2007) jsou v povědomí zakotveny různé mýty o domácím násilí.

- **Jsou na sebe zlí, protože milují usmiřování.** Obecně panuje domněnka, že se domácí násilí vyskytuje v sociálně slabších rodinách a mezi nevzdělanými osobami. Tato domněnka již byla vyvrácena mnoha studiemi, kdy bylo zjištěno, že se domácí násilí vyskytuje ve všech společenských třídách, bez ohledu na finanční situaci, vzdělání a statut rodiny. Sociální rozdíly se projevují převážně v tom, jak se domácí násilí projevuje na veřejnosti, jak dobře toto

⁴ ASVSP, Fakulta sociálních studií MU Brno, časopis sociální práce 2/2006, 55-56 s.

rodina tají. Sociální situace rodiny se projevuje i v tom, zda k domácímu násilí dochází v malém bytě, kde všichni na patře domu vědí o těchto problémech, nebo v rodinném domě, kde je podstatně větší soukromí a lze domácí násilí lépe utajit. V rodinách s vyšším sociálním postavením a vzdělanějšími členy agresor používá jiné metody násilí a to spíše psychického rázu, než brachiální násilí, jehož stopy na těle poškozené osoby by jej mohly usvědčit. V rodinách s nižším sociálním postavením a vzděláním je tomu naopak.

- **On je agresivní jen pod vlivem alkoholu.** To, že z velké části dochází k domácímu násilí právě pod vlivem alkoholu je známá věc, ale neznámá to, že alkohol je jedinou příčinou agresivního chování. Po požití alkoholu se snižují zábrany a člověk se začíná chovat podle toho, jak je mu vlastní bez filtru společenské morálky a sebekontroly. Na druhou stranu je mnoho agresorů, kteří k tomu, aby se dopouštěli domácího násilí, nepotřebují žádný alkohol a naopak, je mnoho mužů a žen, kteří i pod vlivem alkoholu žádnou agresivitu nevykazují.
- **Všechno má svůj důvod.** Tvrzení, že ženy svým nevhodným chováním vyprovokovaly násilné chování vůči jejím osobám, takže si za to mohou sami je často používáno, jako ospravedlní samotného násilí. Co může být důvodem k tomu, že dojde mezi partnery k fyzickému násilí? Je to snad to, že má žena jiný názor, kritizuje muže nebo mu byla nevěrná? Nikdo není oprávněn k použití fyzického násilí.
- **Muži si přece nesmějí nechat všechno líbit.** Toto tvrzení znázorňuje nadřazenost mužů nad ženami a obzvláště nad vlastními ženami. Automaticky je tímto muž postaven do pozice dominantního partnera, kterému přísluší o všem rozhodovat a žena by jej měla poslouchat. Poté již není daleko od fyzického násilí za účelem prosazení jeho vůle.
- **V manželství to prostě někdy skřípe.** Toto je pravda, protože snad žádné manželství není občas bez hádky a konfliktu. Každý člověk má svůj názor a snaží se ho tedy prosadit, ovšem manželství by mělo být o kompromisech. Mezi normální hádkou a domácím násilím je velký rozdíl. Při běžné hádce mají oba partneři rovné výchozí postavení a záleží na každém, co si prosadí. Kdežto u domácího násilí je ve většině případů muž v lepší pozici, kdy díky fyzické převaze si silou prosadí své a často je v lepší finanční situaci.
- **Vždyť si toho muže přece vybrala sama.** Pokud někdo zastává tento názor, tak odpovědnost přenáší na ženu, která tedy ví, co jí bude čekat a souhlasí

se svým zneužíváním. Toto však není pravda, protože pravá osobnost partnera může být partnerce dlouhou dobu neodhalena. Muž bývá často na začátku vnímavý, ohleduplný a pozorný. Toto se však může po nějaké době změnit, kdy se pozornost změní v pronásledování a ze zamilování vznikne chorobná žárlivost. Při prvních projevech agresivity vůči ženě je toto často vnímáno jako ojedinělá záležitost, která se již nebude opakovat. Často následuje omluva a ujišťování, že se to nikdy nebude opakovat. Pokud toto trvá delší dobu, kdy občas k mírně agresivnímu chování dochází, tak si na to žena zvykne a postupem času jí to připadne jako normální. Je jasné, že není žena, která by se nechala dobrovolně šikanovat a týrat, ale chce pouze udržet svůj vztah a doufá v nápravu.

- **Tak proč se s ním nerozejde, když je to tak strašné.** Rozchod sám osobě není pro ženu jednoduchou záležitostí a je tím těžší, když muže a ženu spojují jejich děti. Ve většině případů je tomu tak, že je žena ekonomicky závislá na muži, kdy on zajišťuje jí a jejich děti. Vždy mluví hodně věcí pro rozchod a hodně věcí proti rozchodu. Proti je hlavně strach z ekonomické a sociální situace, možnost postarat se sama o sebe a o děti. Zda není špatné připravit děti o otce a nakonec může začít žena hledat chybu sama v sobě, že jí partnerský vztah nevyšel. Většinou pokud se zmíní o rozchodu, tak dojde ještě ke zhoršení domácího násilí, protože muži v sobě mají silně zakořeněné majetnické sklony a vždy se budou snažit bránit tomu, aby byli opuštěni.
- **Bylo toho na něj poslední dobou příliš.** Není divu, že mu ujela ruka. Toto tvrzení je často používáno jako omluva nějaké formy agrese, kdy dochází k tomu, že se věc bagatelizuje a de facto se to může stát vlastně každému. V dnešní hektické době jsou často všichni vystaveni stresům a frustracím, ale toto nemůže být omluva pro agresivní chování. Problém je v tom, že tyto faktory mohou vést k agresivitě, ale ta nemůže být vybijena doma na partnerovi. Jsou jiné možnosti ventilace a odreagování, jako třeba posilovna, úpolové sporty nebo nějaká jiná fyzická zátěž.
- **Nechci se vměšovat do cizích záležitostí.** Ti dva by si to měli vyřešit mezi sebou. Je pravda, že se lidé staví jinak k násilí ve společnosti a jinak k násilí v rodině, což je podle nich privátní záležitost. Právní normy nerozlišují, zda se jedná o násilí v rodině nebo na veřejnosti mezi cizími lidmi. Snad jen v tom, že v trestním řádu je ustanovení § 163, které hovoří o osobách blízkých

dle § 100/2 a nutnosti souhlasu poškozeného v konkrétní vyjmenované trestné činnosti, aby bylo možno zahájit trestní stíhání nebo ve stíhání pokračovat. Tento postoj je typický, protože pramení ze strachu, raději se do ničeho nebudu plést, ještě se to proti mně obrátí. Přitom často projevená podpora pomůže oběti domácího násilí nejvíce, protože potom nemá pocit osamělosti a agresor si již nemůže být tak jistý sám sebou.

Všechny uvedené mýty nejsou tak nevinné, jak se tváří, protože utváří špatný názor společnosti na domácí násilí. Tyto názory poté usnadňují situaci agresorům a ztěžují situaci obětem domácího násilí.⁵

2.2 Znaky domácího násilí

Domácí násilí lze charakterizovat, jako násilí mezi blízkými osobami, které se odehrává převážně v soukromí, přestože jeho jednotlivé projevy, či incidenty se mohou odehrávat na veřejnosti. Toto je provázáno vysokou latencí, tzn., že oběti jsou ohrožovány v soukromí, zpravidla beze svědků a dlouhodobě násilí tiše snášejí bez toho, že by vyhledaly pomoc.

Klasickými znaky domácího násilí jsou dle policejních metodik:

- **Násilná osoba (agresor) a ohrožená osoba (oběť) jsou vzájemně blízkými a důvěrně známými osobami** - pro naši právní úpravu platí, že domácí násilí se vztahuje nejen na partery, či manžele, tedy vztah muže a ženy, ale zahrnuje také násilí dětí na rodičích, násilí prarodičů na vnoučatech a násilí mezi sourozenci. Vždy se jedná o násilí osob žijících ve společném obydlí a důležitou okolností je to, že agresora a oběť spojuje citové pouto, ekonomická a sociální závislost.
- **Soukromí** - pro domácí násilí je typické, že se odehrává v soukromí mimo veřejnost a beze svědků. Na veřejnosti se projevují pouze jednotlivosti.

⁵ Buskotte, A., Z pekla ven, žena v domácím násilí, Computer Press, a.s. 2007, 22-27s. ISBN-978-80-251-1786-6

- **Opakovanost** - domácí násilí není jednorázovým nebo ojedinělým incidentem. O domácí násilí se jedná, lze-li pozorovat určitou historii násilí. Je však nutno dávat pozor na tzv. pseudooběti domácího násilí. V tomto případě se jedná o osoby, které se snaží využívat institutu vykázaní k šikaně svého partnera. Motivem může být zbavení se nepohodlného partnera nebo i vydírání. Při výpovědi těchto osob je zde patrné, že velmi podrobně popíší nějaký incident, ale již se nedovedou vyjádřit k předchozím incidentům.
- **Dlouhodobost** - ve většině případů trvá domácí násilí dlouhou dobu, než se oběť odhodlá tento problém řešit na Policii ČR, ale tato doba není nikterak přesně specifikována, mohou to být roky, ale někdy i měsíce.
- **Eskalace** - jedná se o typický znak domácího násilí. Tato je spojena přímo s prvkem opakování a dlouhodobosti. Právě pro domácí násilí je jednoznačně typické, že u jednotlivých dílčích útoků postupně vzrůstá jejich intenzita. Většinou se jedná o následný vývoj:
 - útoky proti lidské důstojnosti, zde lze zařadit (urážky, omezování dispozice s penězi, ponižování, omezování pohybu, neustálá kontrola a sociální izolace),
 - útoky proti zdraví, zde jde již o fyzickou podobu domácího násilí, kdy je oběť napadána a dochází k drobnějším újmám na zdraví, jedná se např. o (hematomy v obličeji nebo na těle, drobné pohmožděniny), ale může to být i promyšlené fyzické násilí nezanechávající viditelné stopy, ale přesto bolestivé,
 - útoky, které již ohrožují oběť na životě nebo mohou způsobit vážnou poruchu zdraví, toto jsou již zranění typu zlomenin kostí, razantní útoky na hlavu oběti, nebo za užití nějaké zbraně.
- **Jasně role** - charakteristickým znakem domácího násilí jsou jasné role, které jsou ve vztahu pachatele (agresor) a poškozený (oběť). Tyto role, aby šlo o domácí násilí, se nikdy nemění. Nemůže se tedy jednat o tzv. „italská manželství“, nebo jiný model vztahu, kde dochází k vzájemnému napadání, ať verbálnímu nebo fyzickému, ale je zde patrna právě ona vzájemnost. To je, že role obou účastníků jsou střídavé nebo rovné.

Jasně a vymezené role se projevují také v dalších formách závislosti:

 - citová závislost, oběť je na agresorovi citově závislá láska apod. Toto je také důvodem, proč je oběť schopna týrání agresora dlouhodobě snášet. Rovněž

se snaží eliminovat následky těchto útoků a doufá, že se tato situace zlepší. Tyto oběti pak nebývají moc ochotné o jednotlivých útocích mluvit a tyto popsat, rovněž se nechtějí vracet do minulosti. Ba naopak hledají příčiny domácího násilí samy v sobě. Jako další příčinou citové závislosti mohou být také společné děti oběti a agresora, kvůli kterým nechce oběť rozbít rodiny a agresora opustit.

- ekonomická závislost. Oběť je v těchto případech omazována v dispozicích s penězi. Agresor např. sám do rodinného rozpočtu nepřispívá vůbec, nutí oběť, aby veškeré výdaje vyúčtovala do poslední koruny. Dále jsou to projevy, kdy agresor oběti nadává, že zbytečně utrácí, přičemž se jedná třeba o zcela běžný nákup potravin apod.

Oběť postupem času ztrácí svoji rozpoznávací a rozhodovací schopnost, čehož je projevem i to, že nedokáže od agresora odejít. Agresor se začíná nejprve projevovat v mírnějších podobách domácího násilí, což časem eskaluje. Každý partnerský vztah začíná bez vědomí toho, že se z partnera vyvine psychopatický násilník. Domnívám se, že pokud by toto budoucí oběť domácího násilí věděla, tak žádný partnerský vztah ani nevznikne. Od počátku se může budoucí domácí násilí projevovat například zvýšenou pozorností, která poté přeroste v chorobnou žárlivost. Právě tato postupnost zapřičiňuje, že si budoucí oběť ani neuvědomí, že v jejím vztahu k domácímu násilí dochází a to se pak může v klidu rozvinout až do těch nejhrubších podob. Dále je značně matoucí, že se v domácím násilí nejedná o žádnou pravidelnost, ale období naplněné domácím násilím se střídají s obdobími klidným a naopak, což je rovněž pro oběť velmi matoucí. Všechno je provázeno vírou oběti v polepšení agresora, a že se to nebude již nikdy opakovat apod., ale téměř vždy je to jen další čekání na nový útok.

Typická je rovněž snaha agresora o sociální izolaci oběti, což mu přináší volnější pole působnosti v manipulaci. Toto spočívá v omezování kontaktů s přáteli, zakazování návštěv rodiny oběti a schůzek s kamarády. Další problém je v tom, že sama oběť nabízenou pomoc od rodiny, přátel, kamarádů odmítá, protože si přeje zachování svého partnerského vztahu.⁶

⁶ Intranet PČR, www.osi.ols.aa

2.3 Formy domácího násilí

- **Psychické násilí** - ponižování, znevažování, urážení, obviňování, zákazy, zastrasování, terorizování, vyhrožování, vydírání, hrubé chování, ničení věcí oběti apod.
- **Emocionální násilí** - soustavná kontrola toho, co oběť dělá, s kým se stýká, kam chodí, zesměšňování, prohlašování oběti za blázna, citové vydírání, obviňování v každé situaci, výhrůžky odebráním dětí aj.
- **Fyzické násilí** - fackování, bití rukama nebo předměty, kopání, škracení, svazování, ohrožování zbraní nebo jinými předměty, odpírání spánku a jídla, až po útoky proti životu.
- **Sexuální násilí** - znásilnění, nucení proti vůli k sexuálním praktikám, sexuální napadání, zacházení s blízkou osobou jako se sexuálním objektem.
- **Sociální násilí** - zákazy kontaktu s přáteli a s rodinou s cílem oběť izolovat. Jednostranné uplatňování privilegií pachatele rozhodovat ve všech oblastech společného života, využívání dětí nebo jiných osob jako prostředku nátlaku na oběť, znemožňování oběti v sociálním prostředí.
- **Ekonomické násilí** - omezování přístupu k penězům, neposkytování prostředků na společnou domácnost, případně i na děti, absolutní kontrola nad příjmy a výdaji oběti, zatajování ekonomické situace pachatele a rodiny.

Další formou domácího násilí může být například i tzv. „**stalking**“, což je v překladu pronásledování či slídění. Jedná se o chování obsahující opakované a perzistentní pokusy o navázání nevyžádaných kontaktů či komunikace. Toto vzbuzuje obavy nebo diskomfort, často provázené silným agresivním nábojem a v nejednom případě končící smrtí obtěžovaného. Stalking a domácí násilí představují po kriminální stránce pro trestní právo dvě oddělené věci, ale ve skutečnosti se domácí násilí a stalking často překrývají. Snad nejčastějším průsečíkem těchto dvou jevů je pronásledování bývalého týraného partnera.⁷

⁷ Čírtková, L., Posuzování agresivního potenciálu vyhrožujícího pachatele. *Kriminalistický sborník*. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, roč. 2005, č. 4, 28-32 s.

Na rozdíl od legislativy České republiky, je na Slovensku trestným činem jednání spočívající v týrání blízké osoby nebo osoby, která je v péči nebo výchově pachatele, čímž jí způsobuje fyzické nebo psychické utrpení neustálým sledováním.

2.4 Senioři a domácí násilí

Oproti běžnému domácímu násilí začala být věnována pozornost domácímu násilí páchanému na seniorech až o 10 let později v souvislosti se zjišťováním množství domácího násilí páchaného na dětech. Této problematice je věnováno malé procento publikací zabývajících se domácím násilím. Výzkumy, které byly provedeny v USA, Anglii a Kanadě prokázaly domácí násilí na osobách starších 65 let v 3-6 % osob v populaci seniorského věku. V roce 1990 doporučil zdravotní výbor Rady Evropy prioritně zkoumat problematiku špatného zacházení se seniory. V roce 1995 se tímto tématem zabývala Mezinárodní konference o násilí v rodině. V případech, kdy se obětí domácího násilí stane senior, vzniká velký legislativní, etický a morální problém, který spočívá v tom, že zjevné stopy násilí na seniorech jsou obtížně rozpoznatelné. Starší člověk často málo vychází z bytu a lidé z okolí mu věnují málo pozornosti.

Sociální prostředí ve vztahu ke komunitě, její velikosti a struktuře se ukazuje jako důležitý faktor při páchaní domácího násilí na seniorech. Ztráta osobních vztahů, anonymita velkoměst, konzumní styl života zaměřený pouze na finance jsou základním podhoubím ke vzniku domácího násilí na seniorech.

Další zdroje agresivity:

- špatné rodinné vztahy, zde se na vzniku agrese podílí agresor, ale i oběť,
- onemocnění agresora, různá mozková poškození, epilepsie, schizofrenie apod.,
- trvalé osobnostní založení, na takovouto osobnost má velký vliv genotyp agresora a forma jeho výchovy. V tomto případě se často jedná o psychopatickou osobnost agresora. Tento typ agresora je zcela bez pocitů viny. Jeho reakce jsou nepřiměřené podnětům a pasivita oběti může přispět ke stupňování agresivity.

„Faktory zvyšující ohroženost seniora špatným zacházením:

- celkově špatný zdravotní stav,
- poruchy kognitivních a komunikačních funkcí, syndrom demence
- ztráta soběstačnosti,
- sociální izolace,
- soužití s agresorem a závislost na něm,

Faktory, které zvyšují pravděpodobnost, že se nějaká osoba dopustí špatného jednání na závislé osobě:

- alkoholismus, drogová závislost,
- psychopatologie, psychopatie,
- nízký intelekt,
- předchozí agresivní či asociální jednání,
- přetížení a existenční problémy rodiny a pokles ochoty a možností jejích členů poskytnout kvalitní péči,
- materiální, bytová závislost oběti na agresorovi,
- nízká úroveň zájmu a ochrany před nežádoucími jednáními ze strany společnosti, včetně ochrany práv a důstojnosti klientů dlouhodobé ústavní péče,
- diskriminační tendence ve společnosti,
- syndrom vyhoření u ošetrovatelského personálu.“⁸

Pro geriatrickou diagnostiku jsou důležitými faktory zmapování rodinných poměrů, ve kterých senior žije. Toto spočívá v získávání informací spočívajících v různých nebezpečích pro seniora, jako je přístup k plynu, ohni, vodě apod. Riziko pádu, povrch podlah, absence madel a nevhodná obuv. V neposlední řadě možnost seniora přivolat si pomoc v ohrožení.

⁸ Buriánek, J., Kovařík, J., Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, 1. Vydání, Triton Praha/Kroměříž roku 2006, 83 s. ISBN-80-7254-914-6

Další faktor určující možnosti seniora je soběstačnost, ale také vlastní ochota zaopatřit sám sebe. Tato soběstačnost spočívá v:

- osobní hygieně,
- rozlišování léků a schopnost pravidelně je užívat,
- denní aktivity, jako oblékání svlékání, koupání, jedení, pití apod.

Senior mnohem více lpí na svých zvycích a rituálech. Jakékoli změny v tomto smyslu se mohou projevit jako psychosomatické problémy. S vyšším věkem roste riziko vzniku různých onemocnění, jako je demence, poruchy chování, různé druhy fobií, což může staré lidi ještě více izolovat od okolního světa.

Mezigenerační problémy vznikají často proto, že senioři mají jiné hodnoty, než např. jejich vnoučata a jsou zdrojem různých konfliktů. V některých případech vznikají tyto mezigenerační problémy ze slabého citového pouta mezi prarodiči a vnoučaty, ale v některých případech se vnoučata chovají k prarodičům lépe než jejich vlastní děti. Situace se stává pro starého člověka vážnou, když rodina jako základní jednotka společnosti přestane plnit svoji podpůrnou funkci ve vztahu k seniorovi, a ten se stává pro rodinu přítěží. Obtěžování poté často přerůstá v přímé domácí násilí. Pozice seniora je o to horší, že jeho kognitivní vlastnosti již nejsou na takové úrovni. Často je závislý pouze na rodině, nemá žádné jiné sociální vazby a navíc ani neví, kde by měl v dnešní době hledat pomoc.

Mýty v domácím násilí na seniorech:

- Starý člověk se choval provokativně a byl za to potrestán. Důsledkem je sebeobviňování a omlouvání agresora.
- Co se doma upeče, to se také doma sní. Z toho pramení, že rodinné problémy by se měly řešit za zavřenými dveřmi.
- Pokud agresor prosí za odpuštění, tak by mu mělo být odpuštěno. Tady se prosazuje názor, že může dojít k nápravě agresora, což je v praxi velmi nepravděpodobné.

Dále bych chtěl zmínit výzkum domácího násilí na seniorech provedený v roce 2004 v oblasti Jihočeského kraje, kde na dotazník odpovídalo 1300 seniorů starších 60 let. Jednalo se o osoby žijící ve městech i na vesnicích.

Rozdělení skupin dotazovaných.

- První skupinu tvořili senioři žijící o samotě doma, kteří nečerpají některou z terénních sociálních služeb, tedy osoba agresora byla osoba s rodinnou vazbou, nebo náhodný agresor. Tuto skupinu tvořilo 750 respondentů.
- Druhou skupinu tvořili senioři, kteří využívali služeb terénních sociálních pracovníků a mohlo se v jejich osobách jednat i o agresory. Celkem 250 respondentů.
- Třetí skupinou byli senioři, jejichž domácí prostředí tvořily ústavy sociální péče a domovy důchodců. Celkem 300 respondentů.
- Čtvrtou skupinu tvořili zaměstnanci ústavů sociální péče a domovů důchodců, kteří pečovali o seniory. Celkem 200 respondentů.
- Poslední skupinou byly kompetentní osoby z referátů sociálních věcí a zdravotnictví. Celkem 105 respondentů.

Dotazníky zjišťovaly sociometrické údaje: věk, pohlaví, bydliště (rozlišeno velikostí obec nebo město).

V dotazníku byly použity níže uvedené otázky.

1. Setkali jste se s fyzickým napadením či jste sami byli fyzicky napadeni svým okolím?
2. Napadl vás fyzicky některý člen rodiny?
3. Stalo se někdy, že vám bylo vyhrožováno, či bylo proti vám použito fyzické násilí?

Z celkového počtu dotazovaných odpovědělo kladně 13% seniorů. Na dotaz, zda znají nějaký případ týrání seniora ze svého okolí, odpovědělo kladně již 22,3% dotazovaných, což je zajímavé srovnání s procentuálně kladnou odpovědí, pokud byla otázka položena přímo. Toto je možné vysvětlit tím, že senior měkčí formy

domáciho násilí jako domácí násilí nechápe, nebo mu v kladné odpovědi bránil stud za špatně vychované děti, nebo se se situací smířil jako s normální, protože je pro rodinu např. břemenem.

Jako další důvody skrývání domácího násilí na seniorech ze strany samotných seniorů, můžou být následující. Senior raději snáší fyzické násilí od rodinného příslušníka, než aby ztratil svého pečovatele a musel být např. v domově důchodců. Dále to může být strach, aby se násilí ještě nevystupňovalo. Pokud je senior jako oběť domácího násilí ještě zdravotně hendikepován, tak je jeho možnost obrany takřka nulová.

Jako u všech jiných obětí domácího násilí, tak i na seniorech se může agresor dopouštět (mimo shora uvedeného fyzického násilí) násilí psychického, ekonomického a v neposlední řadě může být senior i zanedbáván.

Jako první osoba, která se se stopami domácího násilí na seniorovi setká, je lékař. Tyto stopy nemusí být jen v podobě různých modřin nebo podobných zranění, ale i to, že starý člověk bez zjevné vnější příčiny v krátkém čase zhubne apod. Důvodů, proč lékaři na tato znamení nereagují, neptají se ohleduplně seniorů, zda jim někdo ubližuje apod., může být více. Například neochota zasahovat do rodinných vazeb seniorů, strach z různých obstrukcí s úřady. Navíc jsou stále tyto věci vnímány jako tabu.

Část výzkumu byla věnována i zanedbávání seniorů, kde byly respondentům kladeny otázky, které se dotýkaly jejich subjektivního pocitu.

Typ otázky:

1. Myslíte si, že svými problémy obtěžujete?
2. Jsou tyto problémy zlehčovány?
3. Strava a léky jsou vám podávány včas v dostatečném množství a vždy dle doporučení lékaře?

Z 550 dotazovaných seniorů zvolilo 63 odpověď ne, tedy 11,5 % seniorů se subjektivně cítilo být zanedbávaných.

Psychické formy domácího násilí na seniorech jsou cílené snižování sebevědomí a sebeúcty seniora, vyhrožování, zastrašování, nadávky, urážky apod. Seniorovi bývá zdůrazňována jeho nadbytečnost, nepotřebnost, je mu agresorem vyhrožováno přestěhováním do domova důchodců nebo do léčebny. Dále bývají senioři citově vydírání, kdy jsou jim ničeny věci s citovým nábojem (fotografie apod.) nebo je ubližováno zvířatům, ke kterým mají blízký vztah. To se pak na seniorovi projeví, strachem, vyděšeností, pocitem izolace, depresemi atd.

Další část výzkumu byla věnována psychickým formám domácího násilí na seniorech, kdy otázky byly kladeny v tomto duchu.

1. Setkali jste se s urážkami nebo fyzickým napadením, či jste sami byli slovně uráženi nebo jinak nefyzicky napadáni svojí rodinou?

Z 750 respondentů odpovědělo kladně 156 seniorů, což je 20,8 % starých osob.

Ekonomické násilí na seniorech je dle mého názoru v dnešní době nejrozšířenější formou násilí, což bude potvrzeno i níže uvedeným výzkumem. Ve společnosti byl zakořeněn model, že rodiče jsou odpovědní za ekonomickou situaci svých dětí a proto je v mnoha rodinách tato finanční pomoc od seniorů brána jako normální věc.

Typ otázek:

1. Podporujete finančně svou rodinu?
2. Je tato pomoc vyžadována?
3. Pokud by jste tuto pomoc svým rodinným příslušníkům odmítl, mělo by to pro vás negativní dopad?

Dále byla věnována pozornost zvykové povinnosti dávat za služby tzv. všimné, tedy terénním pracovníkům poskytujícím sociální služby seniorům.

Celkem 53 % seniorů přiznalo poskytování všimného a 13 % z dotazovaných mělo obavu, že by se služby o ně v případě neposkytnutí všimného zhoršily.⁹

Tento výzkum provedený v roce 2004 ukazuje, že senioři jsou různými formami domácího násilí ohroženi stejně jako ostatní oběti. Přesto je tomuto patologickému jevu věnována nedostatečná pozornost. Přitom senior je velice zranitelnou osobou vzhledem k možnostem jeho obrany proti různým formám domácího násilí.

2.5 Právní úprava domácího násilí v ČR

Právní předpisy dělíme na vnitrostátní a mezinárodní. Mezinárodní právo reguluje chování jednotlivých států, tedy státních institucí, zda nejsou porušována lidská práva občanů. Mezinárodní právo však nereguluje vztahy mezi občany navzájem, toto je doménou práva vnitrostátního.

Právo na osobní bezpečnost a svobodu je garantováno článkem 5 Evropské úmluvy o lidských právech a v ustanovení článku 9 odst. 1 věta první Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Jmenovanými úmluvami je Česká republika vázána a Ústava v článku 10 hovoří o tom, že mezinárodní smlouvy ratifikované státem jsou bezprostředně nadřazeny zákonu a závazné.

Lidská práva jsou garantována zákonem č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod. Dalším důležitým zákonem reagujícím na patologický jev domácího násilí a tedy nutnost přesné právní úpravy je zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Zde jsou prosazovány priority ochrany života, zdraví a lidské důstojnosti před vlastnickým právem a soukromím.

⁹ Buriánek, J., Kovařík, J., Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, 1. Vydání, Triton Praha/Kroměříž roku 2006, 86 s. ISBN-80-7254-914-6

Násilí jako takové spadá do obecné kriminality, kde patří i stalking, mobing, šikana a domácí násilí. Násilná kriminalita je pojmem kriminologickým a trestní zákon ji jako takovou nezná. Je to pojem, který se např. u Policie ČR používá k vymezení okruhu činností nějaké skupiny policistů, kdy se říká, že mají na starost násilnou trestnou činnost.

Trestná činnost násilné povahy je v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon specifikována jako konkrétní trestné činy v různých hlavách.

- Hlava V.: Trestné činy hrubě narušující občanské soužití.
- Hlava VI.: Trestné činy proti rodině a mládeži, zde se nachází i § 215a, domácí násilí od června 2004.
- Hlava VII.: Trestné činy proti životu a zdraví.
- Hlava VIII.: Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti.
- Hlava III.: Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných.¹⁰

Násilí jako takové je základním znakem skutkových podstat velké řady trestných činů. Než byl do trestního zákona 1.6.2004 vložen trestný čin § 215a, domácí násilí, bylo v těchto případech kvalifikováno dle jiných trestných činů, jak jsou uvedeny v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákona a také jako přestupky uvedené v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

2.5.1 Domácí násilí v rovině trestného činu

Definice trestného činu:

“§3 Trestný čin,

- 1) Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně,
- 2) Čin, jehož nebezpečnost pro společnost je nepatrná, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu.

¹⁰ Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přepracované vydání, profem o.p.s 2008, 36 s., ISBN 978-80-903626- 7-3

3) K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li tento zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

4) Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnosti, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.¹¹

Trestní právo jako takové dělíme do dvou skupin, na trestní právo hmotné, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon a na trestní právo procesní zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Trestní právo hmotné, dále jen trestní zákon, řeší vztah mezi státem a pachatelem trestného činu. Trestní právo procesní, dále jen trestní řád, je prováděcí zákon k trestnímu zákonu a tyto dva zákony tvoří nedílný celek. Každý trestný čin má dva základní znaky a to znak materiální, což je nebezpečnost činu pro společnost, která se dělí do několika stupňů: nepatrná, malá, menší, velmi vysoká a mimořádně vysoká a znak formální. Formální znak dělíme na obecný a typový. Obecným formálním znakem je fyzická osoba, která je zletilá a přičetná. Typovým znakem je skutková podstata trestného činu. Každá skutková podstata trestného činu se skládá z objektu, objektivní stránky, subjektu a subjektivní stránky.

Objektem je zájem chráněný zákonem a dělíme jej na obecný, skupinový, individuální a konkrétní.

Objektivní stránka má dva znaky povinný a nepovinný. Povinný, tedy obligatorní znak je jednání, následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem (kauzální nexus). Nepovinný fakultativní znak je doba činu, místo činu, způsob provedení, použité prostředky, předmět útoku a účinek.

Subjektem je osoba pachatele a může být obecný, speciální a konkrétní.

Subjektivní stránka je vnitřní stránka pachatele, která obsahuje dva znaky. Povinný, což je zavinění úmyslné nebo nedbalostní a znak nepovinný, což je pohnutka a cíl.

¹¹ Zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon

Základem trestní odpovědnosti je spáchání trestného činu.

Policie ČR je první státní orgán, který přichází do styku s domácím násilím a je oprávněn ve věci konat. Je-li jednáním agresora naplněna skutková podstata trestného činu, jsou zahájeny úkony trestního řízení¹² a policie dále koná jako orgán činný v trestním řízení a činí tak z úřední povinnosti.¹³

Nejčastějším podnětem k zahájení šetření je podání trestního oznámení obětí domácího násilí. V případě, že oznámení učiní sama oběť, je to již po dlouhodobém týrání a jako důvodem tohoto odhodlání je často velmi závažný útok na oběť ze strany agresora, který již není oběť schopna snášet a vyhledá pomoc. Zpravidla však k oznámení dochází až po útoku. Trestní oznámení mohou učinit také svědci domácího násilí, což mohou být rodinní příslušníci, přátelé, kolegové, ale i ošetřující lékař, který si všimne stop po týrání. Právě ošetřující lékař přichází s následkem týrání do kontaktu jako první a měl by věc s pacientkou nebo pacientem řešit, což se však neděje. Přátelé, pokud útok předvídají, se snaží oběti pomoci např. kontaktováním policie.

K tomu, aby mohlo být trestní stíhání zahájeno a v již zahájeném trestním stíhání pokračováno, je třeba v drtivé většině trestných činů násilné povahy mít souhlas poškozeného.¹⁴ Běžná oběť domácího násilí závislá na agresorovi tento souhlas většinou nedá nebo jej vezme po krátké době zpět. Zákon dává oběti k udělení souhlasu třicetidenní lhůtu, jež má prekluzivní charakter, oběť ji však nechává ve většině případů marně uplynout.¹⁵ Jedinou zákonnou možností jak se vyhnout nutnosti souhlasu poškozeného s trestním stíháním je, že týrání osoby skončilo smrtí, obětí je osoba mladší 15 let, tedy nezletilá a zejména jde o situaci, kdy je „z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.“ Tyto skutečnosti musí být zjištěny šetřením. Pokud je prokázán vliv agresora na rozhodování oběti ve smyslu shora uvedeném, je postupováno podle zásady legality a souhlas již není vyžadován.

¹² § 158 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹³ zásada oficiality § 2 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁴ § 163 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁵ § 163a odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Procesní postavení v trestním řízení přiznává oběti domácího násilí postavení poškozeného, z čehož jí plyne řada oprávnění. Pro oběti domácího násilí je velmi důležité oprávnění žádat informace o propuštění nebo uprchnutí pachatele z vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody.¹⁶ Jedinou podmínkou je, že oběti musí hrozit pobytem pachatele na svobodě nějaké nebezpečí, což je u domácího násilí logické.

V období do 1. 6. 2004, kdy neexistovala skutková podstata trestného činu,

„§215a Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě

(1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a. spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo
- b. pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.¹⁷,

musela být na typické znaky domácího násilí aplikována jiná ustanovení dle trestního zákona za využití analogie. Pod domácí násilí se dá podřadit velké množství skutkových podstat trestných činů. Ovšem tyto skutkové podstaty nezohledňovaly dlouhodobost takového jednání, ale pouze dílčí útoky. Toto značně snižovalo materiální znak skutkové podstaty tedy společenskou nebezpečnost. Proto byly tyto věci často řešeny jako přestupky proti občanskému soužití. Obecně byly tyto problémy zlehčovány kvůli panujícím mýtům.

Nejčastěji bylo domácí násilí kvalifikováno jako trestný čin ublížení na zdraví dle § 221 trestního zákona, úmyslné způsobení těžké újmy § 222 trestního zákona, vražda § 219 trestního zákona atd. Pojem zdraví je vykládán ve dvojitěm pojetí. Na jedné straně zdraví fyzické a na straně druhé psychické. Pokud jde o oběti domácího násilí, tak právě tento výklad pojmu zdraví je velmi důležitý, protože v případech domácího násilí jsou nejhorší následky právě na duševní integritě oběti. Při zkoumání velikosti

¹⁶ § 44a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁷ § 215a zákona č. 140/1961 Sb. trestní zákon

způsobené újmy se zjišťuje - jak byla oběť omezena v obvyklém způsobu života a po jakou dobu, bolestivost, jaká byla lékařská ošetření, pracovní neschopnost apod.

Obecná kritéria jsou taková, že aby šlo o ublížení na zdraví dle § 221 trestního zákona, musí být oběť omezena v obvyklém způsobu života po dobu alespoň 7 dnů a to vážně a prokazatelně. K době pracovní neschopnosti se moc nepřihlíží. Každá taková újma je posuzována individuálně, což vím z vlastní praxe, protože násilnou trestnou činností vyšetřují.

V běžné praxi nebyl na duševní zdraví brán zřetel. Jediné, co se posuzovalo, byla právě újma na zdraví, kdy aby došlo ke spáchání trestného činu a ne jen přestupku tak tato musela být opravdu vážná v duchu omezení po dobu 7 dnů.

Další důležitou skutkovou podstatou je § 197a trestního zákona, násilí proti skupině obyvatelů nebo proti jednotlivci.¹⁸ Jedná se o trestný čin, kde není podmínkou vznik fyzické újmy, ale jeho skutkovou podstatu zakládá vyhrožování smrtí nebo jinou těžkou ujmu, což může v oběti způsobovat důvodnou obavu o její život a zdraví. Tento druh trestné činnosti je špatně dokazatelný, protože zde není žádný hmatatelný důkaz. Je zde posuzována osoba pachatele, jeho trestní minulost, fyzické dispozice apod.

Pod pojem domácí násilí se dají zařadit i trestné činy proti svobodě, což je omezování osobní svobody § 231 trestního zákona, zbavení osobní svobody § 232 trestního zákona, vydírání § 235 trestního zákona, útisk § 237 trestního zákona a porušování domovní svobody § 238 trestního zákona.¹⁹ Trestný čin omezování osobní svobody a zbavení osobní svobody lze charakterizovat tak, že u omezování osobní svobody jde o překážku ve volném pohybu, která je nesnadně překonatelná. U zbavení osobní svobody jde o stav trvalého rázu. Zatím se jedná pouze o fyzické překážky, ale ne např. o sociální izolaci.

¹⁸ Zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon

¹⁹ Zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon

Vydírání je ukázkový příklad domácího násilí, které dle výzkumů v celých 48 % doprovází napadání fyzické.²⁰ Skutkovou podstatu trestného činu vydírání zakládá jednání, kdy je oběť nucena k tomu, aby něco konala, opomenula nebo trpěla za užití násilí, nebo pod pohrůzkou násilí nebo jiné těžké újmy. Jako jiná těžká újma může být újma na cti nebo pověsti, které však musí být jako těžká vnímána obětí.

Útisk spočívá v tom, že pachatel zneužije závislosti nebo tísně oběti na něm, narozdíl od vydírání, kdy jde o donucení např. vyhrůžkami, k tomu aby něco konala, opomenula nebo trpěla. Tíseň je považována za stav přechodný, který je vyvolán nepříznivými okolnostmi v poměrech oběti a oběť má díky těmto okolnostem omezenou svobodu v rozhodování. Závislostí je myšlena psychická závislost na pachateli.

Porušování domovní svobody připadá v úvahu jen u bývalých partnerů. Pachatel musí neoprávněně vniknout do obydlí oběti, kde pokračuje v násilném jednání. V takové situaci je problém určit, zda vniknutí do obydlí bylo neoprávněné nebo oprávněné. To, že má pachatel na uvedené adrese veden trvalý pobyt je pouze evidenčního charakteru a nezakládá to právní nárok na užívání obydlí. Dále je zde překážka v okolnosti vylučující protiprávnost a to, že pachatel byl pozván osobou s užívacím právem.

Pokud jde o sexuální násilí, může se jednat o trestné činy vydírání § 235 trestního zákona, znásilnění § 241 trestního zákona, pohlavní zneužívání § 242 a § 243 trestního zákona.²¹ O trestný čin vydírání, se jedná, pokud si někdo vynucuje pohlavní styk výhrůžkami. Může se však jednat i o vynucování si sexuálních praktik proti vůli oběti. Pokud někdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí oběť k souloži, jedná se u dospělých osob o trestný čin znásilnění. Pokud pachatel donutí k sexuálnímu styku osobu nezletilou, je naplněna skutková podstata trestného činu pohlavní zneužívání § 242. Pokud pachatel zneužije závislosti osoby mladistvé nebo osoby svěřené jeho doзору k tomu, aby s ním měl pohlavní styk, tak naplní skutkovou podstatu trestného činu pohlavního zneužívání § 243.

²⁰ výzkum Agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí, o.s. a Philip Morris ČR, a.s., červenec 2006

²¹ Zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon

Trestní právo před 1. 6. 2004, tedy před novelou trestního zákona zavádějící trestný čin dle § 215a trestního zákona. Chránilo před různými formami domácího násilí pouze oběti, které byly svěřeny do péče nebo výchovy budoucího agresora. To bylo upraveno trestným činem týrání svěřené osoby § 215 trestního zákona. Není zde vyžadován zvláštní znak obývání společného domu nebo bytu.

Ode dne 1. 6. 2004 byla zákonem č. 91/2004 Sb. vložena do trestního zákona nová skutková podstata trestného činu – týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě § 215a trestního zákona. Jedná se o paragraf, který umožnil stíhat přímo domácí násilí a navíc zcela průlomově není ke stíhání, dle tohoto ustanovení trestního zákona, třeba souhlasu poškozeného.

Chráněným objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob před násilím páchaném na nich osobou, která jim je blízká a existuje mezi nimi vzájemná závislost. Předmětem je zde osoba blízká ve smyslu příbuzného v pokolení přímém, osvojitele, osvojence, sourozence a manžela.²² Jinou osobou je myšlena jakákoli osoba, která žije s agresorem ve společném domě nebo bytě.

Ustanovení tohoto trestného činu neobsahuje přesnou definici, ale vzhledem k tomu, že domácí násilí se děje v mnoha podobách, není možná naprosto přesně charakterizovat, co je nebo již není týráním. V takovém případě může soud posuzovat, co je a není domácím násilím mnohem volněji případ od případu, samozřejmě v souladu se zákonem a oporou znalců. Orgány činné v trestním řízení a soudy pak nejsou striktně vázány literou zákona a je možné postihnout mnohem větší okruh různého fyzického nebo psychického týrání. Týrání je dle zákona chápáno jako zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří.²³ Může se také jednat o zlé nakládání, které působí psychické útrapy oběti. Vzhledem k tomu, že u fyzického týrání je důkazní stránka opřena o následky, u psychické újmy je dokazování mnohem horší. V těchto případech je nutno přibírat soudní znalce v oboru klinické psychologie a psychiatrie,

²² § 89 odst. 8 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

²³ Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přepracované vydání, proFem o.p.s 2008, 98 s., ISBN 978-80-903626- 7-3

aby zkoumali oběť a zjišťovali, zda má syndrom týrané osoby. Pro fyzické týrání není nutno, aby jako například u ublížení na zdraví dle § 221 trestního zákona byl člověk omezen v obvyklém způsobu života po dobu alespoň 7 dnů, ale postačí, že je toto týrání soustavné, přibližně několik měsíců. Jako jeden z hlavních znaků domácího násilí je právě soustavnost a stupňující se intenzita jednotlivých útoků. Společenská nebezpečnost, tedy materiální znak skutkové podstaty tohoto trestného činu, se zvyšuje v přímé úměře intenzita útoků a opakování těchto útoků. Tedy brutálních útoků může být méně a je naplněna skutková podstata § 215a trestního zákona a naopak lehkých útoků musí být zase více.

Pro tento paragraf je typické, že agresor a oběť musí společně obývat byt nebo dům. Toto je třeba však vykládat extenzivně, jelikož se může klidně jednat o chatu, ubytovnu nebo hotel. Musí se jednat o společnou domácnost a není nutné, aby obě strany, jak agresor tak oběť, měli právě na adresu této domácnosti registrováno trvalé bydliště.

V prvním odstavci předmětného trestného činu je uvedena obecná skutková podstata a v odstavci druhém je doplněna kvalifikovanou skutkovou podstatou. K naplnění kvalifikované skutkové podstaty v odstavci druhém je třeba, aby domácí násilí bylo páčáno zvlášť surovým způsobem, nebo na více osobách, nebo po delší dobu. Zvlášť surový způsob týrání lze charakterizovat jako způsob, který se vymyká běžnému násilí a projevuje se ve své nadměrné brutalitě. Týráním více osob je chápáno souběžné týrání třech a více obětí a delší doba je posuzována zcela individuálně.

Subjektivní stránka tohoto trestného činu spočívající v jednání pachatele vyžaduje úmyslné jednání (úmysl přímý, nepřímý). Velmi důležitým faktorem chránícím oběti domácího násilí je skutečnost, že trestný čin domácího násilí již nevyžaduje souhlas oběti s trestním stíháním agresora. V těchto případech se jedná o osoby blízké dle § 100/2 trestního řádu a pokud by byl § 215a trestního zákona vyjmenován v § 163 trestního řádu, jako trestný čin na něj je vyžadován souhlas poškozeného, bylo by jeho užití velmi omezené. Oběti v jiných trestných činech mezi osobami blízkými berou svůj souhlas se stíháním pachatele takřka vždy zpět. Souběh trestného činu dle § 215a trestního zákona s jinými trestnými činy je možný, stejně jako faktická konzumpce, je-li druhý trestný čin menší společenské nebezpečnosti.

2.5.2 Domácí násilí v rovině přestupkového jednání

“§2 Pojem přestupku,

Přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje, nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů nebo o trestný čin.²⁴

Přestupkem je jednání, které není pro společnost tak nebezpečné, jako trestný čin. Existuje kontinuita mezi trestním zákonem a zákonem o přestupcích. Toto se vztahuje i na trestný čin dle § 215a trestního zákona, který při méně závažném porušení zájmu chráněného tímto zákonem spadá do níže uvedených přestupků.

§ 49 Přestupky proti občanskému soužití

„(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

- a) jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch,
- c) úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním

(2) Za přestupek podle odstavce 1 písm. a) lze uložit pokutu do 1 000 Kč, za přestupek podle odstavce 1 písm. c) pokutu do 3 000 Kč.²⁵

§ 50 Přestupky proti majetku

„(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

- a) úmyslně způsobí škodu na cizím majetku krádeží, zpronevěrou, podvodem nebo zničením či poškozením věci z takového majetku, nebo se o takové jednání pokusí

(2) Za přestupek podle odstavce 1 lze uložit pokutu do 15 000 Kč.²⁶

Výše uvedené přestupky, které lze aplikovat na trestný čin domácího násilí, pokud by nedošlo k naplnění materiálního znaku tohoto trestného činu, spočívajícího

²⁴ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

²⁵ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

²⁶ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

ve společenské nebezpečnosti jsou přestupky návrhovými.²⁷ V tomto případě má poškozený možnost podat návrh k projednání přestupku u příslušné přestupkové komise. Jedná se o jeho právo rozhodnout, zda chce, aby bylo zahájeno přestupkové řízení, či nikoli. V tomto případě policie věc prověřuje pouze se souhlasem poškozeného a neplatí zde zásada *ex offi*. Jak jsem již uvedl, pokud je šetření podmíněno souhlasem poškozeného, je v drtivé většině šetření ukončeno a tyto návrhové delikty projednány nejsou. Tyto oběti méně závažných forem domácího násilí velmi snadno podléhají vlivu okolí a samotného pachatele, které na ně vyvíjí nátlak, aby na policii vůbec nechodili, nebo aby nešli k přestupkové komisi podat návrh na projednání. V těchto případech sám poškozený zabrání výkonu spravedlnosti na pachateli a umožní mu, aby ve svém jednání pokračoval. V důsledku nejvíce trpí poškozený.

Na druhou stranu, pokud se poškozený i v této věci na policii obrátí, tak je jeho výpověď zaprotokolována a i když nedá souhlas s projednáním přestupku, tak je toto oznámení archivováno po dobu 5 let. Pokud by došlo k závažnějšímu jednání a oběť podala oznámení naplňující skutkovou podstatu trestného činu dle § 215a trestního zákona, je možné její dřívější oznámení o přestupku využít jako podklad pro vyšetřování. Není rozhodující, zda byla věc projednána přestupkovou komisí, či nikoli.

Často se objevuje jednání lidí, které je nesprávné, nemorální nebo neslušné. Společnost toto jednání odsuzuje jako špatné, ale zákonodárce nevydal žádnou právní normu, která by takovéto jednání postihovala, proto je beztrestné. V takovýchto případech je možné pouze sociální vyloučení takového jedince ze společnosti jako jediná možná forma trestu.

Ve své podstatě se při aplikaci práva postupuje vždy stejným způsobem a to rozbořením jednotlivých skutkových podstat ustanovení zákona. Na skutkové podstaty se poté aplikuje konkrétní jednání, které má znaky protiprávnosti.

²⁷ § 67 odst. 1 a § 68 odst. 1 zákona č. 200/1991 Sb., o přestupcích

2.6 Policie ČR a domácí násilí

K boji s trestnou činností ve všech jejích podobách byla určena Policie ČR a to na základě Zákona o Policii České republiky, zákon č. 283/1991Sb. V úvodu tohoto zákona se uvádí, že se zřizuje ozbrojený bezpečnostní sbor České republiky s názvem Policie České republiky, který plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti v rozsahu vymezeném ústavními zákony, běžnými zákony a ostatními obecně závaznými právními předpisy.

V § 2 jmenovaného zákona jsou vymezeny úkoly Policie ČR, jak jsou níže vyjmenovány.

“§2 Úkoly policie

- chrání bezpečnost osob a majetku;
- spolupůsobí při zajišťování veřejného pořádku, a byl-li porušen, činí opatření k jeho obnovení;
- vede boj proti terorismu;
- odhaluje trestné činy a zjišťuje jejich pachatele;
- koná vyšetřování o trestných činech;
- zajišťuje ochranu státních hranic ve vymezeném rozsahu;
- zajišťuje ochranu ústavních činitelů České republiky a bezpečnost chráněných osob, kterým je při jejich pobytu na území České republiky poskytována osobní ochrana podle mezinárodních dohod;
- zajišťuje ochranu zastupitelských úřadů, ochranu sídelních objektů Parlamentu, pokud zákon nestanoví jinak, prezidenta republiky, Ústavního soudu, ministerstva zahraničních věcí, ministerstva vnitra a dalších objektů zvláštního významu pro vnitřní pořádek a bezpečnost, které určí vláda na návrh ministra vnitra; rovněž zajišťuje ochranu objektů, pro které taková ochrana vyplývá z mezinárodní dohody, kterou je Česká republika vázána;
- dohlíží na bezpečnost a plynulost silničního provozu a spolupůsobí při jeho řízení;
- odhaluje přestupky;

- projednává přestupky, pokud tak stanoví zvláštní zákon;
- vede evidence a statistiky potřebné pro plnění svých úkolů;
- vyhláší celostátní pátrání; přitom je oprávněna zveřejňovat údaje nezbytné k identifikaci hledaných osob;
- na základě vyznamenání orgány Vězeňské služby České republiky provádí úkony související s bezprostředním pronásledováním osob, které uprchly z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody;
- zadržuje svěřence s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, kteří jsou na útěku, a spolupůsobí při jejich vyhledávání,
- zajišťuje pohotovostní ochranu jaderných zařízení, která určí vláda České republiky, a podílí se na fyzické ochraně jaderného materiálu při jeho přepravě podle zvláštního zákona,
- kontroluje doklady o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla podle zvláštního právního předpisu.
- Policie plní též úkoly státní správy, pokud tak stanoví zvláštní zákon.
- Policie plní rovněž úkoly při zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku, které jí ukládají příslušné orgány obcí za podmínek stanovených zvláštními předpisy.²⁸

Jedním z úkolů Policie ČR je tedy odhalování trestných činů a zjišťování jejich pachatelů, což je vlastně potírání trestné činnosti, ovšem ne všechno nepřípustné jednání osob lze označit za trestný čin.

Od 1. 1. 2009 byl výše citovaný zákon nahrazen zákonem novým a to zákonem č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky, ale vzhledem k tomu, že se jedná o zákon účinný dva měsíce, budu používat zákon dřívější.

Vzhledem k zavedení nové skutkové podstaty: Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě dle § 215a do trestního zákona od 1. 6. 2004, musela na tuto skutečnost reagovat i Policie ČR.

V tomto ustanovení se jedná o zvláštní skutkovou podstatu trestního zákona, která se liší zejména tím, že zákon obecně chrání před různými formami násilí osoby cizí, ale toto je ustanovení, které má za úkol ochránit oběti před agresory ze strany osob

²⁸ Zákon č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky

blízkých žijících v jednom bytě nebo domě. Byl vydán v návaznosti na zákon o ochraně před domácím násilím Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179 ze dne 27. 11. 2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí. Tento závazný pokyn upravuje pojmosloví:

- **domácí násilí**, jedná se o protiprávní činnost charakterizovanou svými znaky,
- **násilná osoba**, osoba, která ohrožuje osobu na životě, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti a žije s ohroženou osobou ve společném obydlí, a je či byla spolu s ohroženou osobou v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu, a lze důvodně předpokládat, že se tato osoba bude dopouštět i nadále domácího násilí vůči ohrožené osobě,
- **ohrožená osoba**, osoba, proti které směřuje domácí násilí ze strany násilné osoby,
- **společné obydlí**, byt nebo dům, který násilná a ohrožená osoba obývají společně, přičemž se vyžaduje jen faktický stav společného bydlení, nikoli vedení společné domácnosti, právním titulem společného bydlení může být např. vlastnictví nemovitosti, nájemní či podnájemní vztah, ale i faktické společné bydlení na základě rodinných i jiných vztahů,
- **vykázání**, zásah do vztahu mezi násilnou a ohroženou osobou v podobě rozhodnutí policisty o tom, že násilná osoba musí na dobu 10 dnů opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí,
- **vykázaná osoba**, násilná osoba, vůči které bylo rozhodnuto o vykázání nebo zákazu vstupu do společného obydlí.

Charakterizuje znaky domácího násilí v opakovanosti, postupném nárůstu intenzity, jasných rolích a páčání tohoto násilí v soukromí.

Stanovuje příslušnosti, a kdo je oprávněn v případech domácího násilí rozhodovat, vylučuje, že by o vykázání násilné osoba rozhodoval policista zařazený na hlídkové službě Policie ČR.

Jsou zde stanoveny zásady pro úkoly a zákroky policisty v případech domácího násilí. Úkolem Policie České republiky je nejen vyšetřování trestného činu nebo přestupku, ale i ochrana ohrožené osoby. Pozornost policisty musí být předně zaměřena na pomoc ohrožené osobě a zastavení dalšího násilí. Žije-li v bytě nebo domě s násilnou osobou nezletilec, je policista povinen zkoumat, zda nedošlo ke spáchání

trestného činu týrání svěřené osoby nebo ohrožování výchovy mládeže. Rozhodnutí o vykázání je opatření netrestního charakteru, které je preventivním opatřením na nebezpečné chování násilné osoby z hlediska rizika hrozících budoucích útoků. Vykázání je přípustné jen tehdy, je-li to nezbytné k ochraně života, zdraví, práv a svobod ohrožené osoby, a je přípustné i proti její vůli. Při vykázání je upřednostněno právo na ochranu života, zdraví a lidské důstojnosti, před právem vlastnickým a právem na nedotknutelnost obydlí.

Dále upravuje postup policisty na místě incidentu se znaky domácího násilí a to tak, že policista je vždy povinen přijmout oznámení se znaky domácího násilí a zajistit provedení všech nezbytných úkonů. Policista, který přijme toto oznámení telefonicky, musí získat maximum informací k dalšímu jejich předání policistům, kteří vyjíždějí na místo činu. Po provedení nezbytných úkonů se provádí lustrace násilné i ohrožené osoby za účelem zjištění, zda je některá z osob držitelem zbraně, jaká je jejich trestní minulost a zda již měly evidované předchozí incidenty. Pokud je oznamovatelem ohrožená osoba, je policista oprávněn vstoupit do bytu pouze s jejím souhlasem. Pokud by nebyl souhlas získán, postupuje se podle platných právních předpisů. Policista zasáhne okamžitě, pokud násilné chování trvá a je nutno zabránit bezprostřednímu napadání ze strany násilné osoby. Pokud je někdo zraněn, policista zajistí lékařské ošetření. Pokud bude policista oprávněn omezit násilnou osobu na svobodě, tak toto provede. Pokud nebude mít tato oprávnění, tak je nutné zajistit, aby bylo komunikováno s oběma osobami odděleně. Pokud jsou na místě nezletilé osoby, policista dbá na to, aby byly odděleny od násilné osoby a zjistí, zda jsou v pořádku. Policista ověří totožnost násilné osoby, ohrožené osoby a svědků a požádá je o podání vysvětlení. Tyto osoby by měly podat vysvětlení odděleně. Otázky jsou kladeny tak, aby bylo zjištěno, zda se vůbec o domácí násilí jedná. Pokud ano, tak jak je závažné a jaká plynou rizika. Pokud policista zjistí, že násilná osoba obývá obydlí neoprávněně, tak ji z obydlí vykáže a upozorní ji na možnost spáchání trestného činu.

Rovněž je zde článek týkající se identifikace domácího násilí a institutu vykázání.²⁹

²⁹ ZPPP č. 179 ze dne 27.11.2006

2.6.1 Oprávnění Policie ČR v případech domácího násilí

Každý příslušník Policie ČR má obecná oprávnění vyplývající ze zákona č. 283/1991 Sb. zákon o Policii České republiky. Mezi oprávnění, která lze v případech domácího násilí využít podle uvedeného zákona patří:

- oprávnění požadovat potřebná vysvětlení od osoby, případně osobu předvést, nevyhoví-li výzvě (§ 12),
- oprávnění požadovat prokázání totožnosti osoby a případně ji předvést k provedení služebních úkonů za účelem zjištění její totožnosti a řádného objasnění věci (§ 13),
- zajištění osoby, nejdéle na 24 hodin (§ 14),
- oprávnění k omezení pohybu agresivní osoby (§ 16),
- oprávnění odebrat zbraň (§ 17),
- oprávnění zakázat vstup na určená místa (§ 20),
- oprávnění otevřít byt nebo jiný uzavřený prostor a vstoupit do něj (§ 21),
- oprávnění rozhodnout o vykázání násilné osoby ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj (§§ 21a – 21d),
- oprávnění k úkonům v souvislosti s řízením o přestupcích, zejm. vyžadovat opis rejstříku trestů, lékařské vyšetření ke zjištění návykové látky, odborná vyjádření, provádět ohledání místa a věcí, zjišťovat a zajišťovat stopy, odejmout věc, jestliže lze mít důvodně za to, že může být vysloveno její propadnutí nebo může být zabrána (§§ 24 – 25),
- oprávnění umístit osobu do policejní cely (§§ 26 – 32),
- oprávnění použít donucovací prostředky a pouta (§ 38),
- oprávnění použít zbraň (§ 39).³⁰

Jako další zdroj oprávnění, ale i povinností Policie ČR je zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, kam patří:

- povinnost oznamovat příslušným správním orgánům přestupky (§ 58) o nichž se dozví, není-li sám příslušný k jejich projednávání. Jde-li o přestupky proti občanskému soužití, nasvědčují-li okolnosti tomu, že v jejich důsledku došlo k ublížení na zdraví a přestupky proti majetku, učiní orgán policie nezbytná

³⁰ Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky

šetření ke zjištění osoby podezřelé ze spáchání přestupku a k zajištění důkazních prostředků nezbytných pro pozdější dokazování před správním orgánem,

- oprávnění projednávat v blokovém řízení i přestupky proti občanskému soužití s výjimkou přestupků, které lze projednat jen na návrh (§§ 84 - 86),
- odložit věc, není-li dáno podezření z přestupku nebo nelze-li přestupek projednat (§ 58 odst. 3),
- povinnost provést na žádost správního orgánu úkony potřebné k prověřování oznámení o přestupcích, k projednávání přestupků a k výkonu rozhodnutí (§ 59).³¹

Poslední a nejdůležitější povinnosti a oprávnění ve vztahu k domácím násilím pro Policii ČR plynou ze zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ze kterých uvádím:

- povinnost postupovat v trestním řízení z úřední povinnosti tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci (zásada oficiality) (§ 2),
- oprávnění zadržet obviněného nebo osobu podezřelou ze spáchání trestného činu (§§ 75 - 76),
- oprávnění vstoupit do obydlí, jiných prostor a na pozemek (§ 83c),
- povinnost učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení trestného činu a jeho pachatele a činit nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti a přijímat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 odst. 1, 2),
- povinnost opatřovat potřebné podklady, nezbytná vysvětlení a zajišťovat stopy k prověření a objasnění trestného činu (§ 158 odst. 3),
- oprávnění odložit věc, nejde-li o podezření z trestného činu, nebo je-li trestní stíhání nepřípustné nebo neúčelné, případně může věc odevzdat příslušnému orgánu k projednání (§ 159a),
- oprávnění rozhodnout o zahájení trestního stíhání osoby, je-li dostatečně odůvodněn závěr, že spáchala trestný čin (§ 160),
- po skončení vyšetřování navrhnout státnímu zástupci podání obžaloby, případně jiný postup ve věci (§ 166 odst. 3),

³¹ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

- v konkrétních případech lze využít i další oprávnění, například provedení domovní prohlídky, či prohlídky jiných prostor a pozemků, odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Provedení těchto úkonů však může pouze navrhnout státnímu zástupci nebo soudci ke schválení a vydání příkazu.³²

Jak je vidět, tak Policie ČR má řadu oprávnění využitelných v případech řešení domácího násilí a s tím souvisí i řada povinností. Všechna tato oprávnění musí sloužit k ochraně práv obětí domácího násilí, přitom nesmí být zneužívána a ani agresorovi nesmí vznikat bezdůvodná újma. Záleží na každém policistovi, jak svých oprávnění v konkrétním případě využije k ochraně oprávněných zájmů osoby ohrožené domácím násilím, tak aby tomu zabránil a neumožnil agresorovi v pokračování.

2.6.2 Institut vykázání

Na základě zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, který nabyl účinnosti dne 1.1.2007 byla do zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky vložena nová ustanovení a to § 21a, § 21b, která obsahovala oprávnění policisty vykázat násilníka z domu. Za účelem sjednocení postupu byl vydán výše uvedený Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006 ze dne 27. 11. 2006, který ujednotoval postup Policie ČR při využívání tohoto institutu.

Dosavadní právní úprava v případě domácího násilí měla od zavedení této skutkové podstaty do trestního zákona spíše represivní charakter a zákon situaci řešil až v případě, kdy došlo k závažnějšímu incidentu. Jako jediný prostředek k vytržení agresora z prostředí, kde týral oběť, byl uplatnitelný návrh na vazbu a jeho vazební stíhání. Tuto skutečnost řešil jako preventivní prostředek institut vykázání dle § 21a, § 21b zákona č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky. Tento institut nepůsobí jako prostředek potrestání agresora, ale čistě jako preventivní opatření směřující k včasnému zabránění v pokračování domácího násilí. Vykázání na jedné straně chrání základní lidská práva a svobody oběti, ale na druhé straně je značným zásahem do ústavně zaručených práv a svobod agresora, jelikož jde o omezení výkonu vlastnického či užívacího práva a porušení práva nedotknutelnosti obydlí. O této kolizi měl již možnost rozhodnout Ústavní soud, který konstatoval, že právo na život a zdraví je

³² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

postaveno nad vlastnickými právy a tedy, není institut vykázání v rozporu s ústavními zákony České republiky.

Toto oprávnění umožňuje policistovi, aby na místě rozhodl o vykázání násilné osoby ze společného obydlí, nebo o zákazu vstupu této osoby do společného obydlí a jeho bezprostředního okolí. Tento zákaz je na dobu 10 dnů. Lze li důvodně předpokládat, že s ohledem na předchozí útoky dojde opět k nebezpečnému útoku na život, zdraví, svobodu nebo lidskou důstojnost, nabývá toto rozhodnutí účinnosti vyhlášením na místě samém.³³ Pokud vykázaná osoba není v době vykázání na místě, má policie povinnost doručit této osobě rozhodnutí o vykázání. Vykázaná osoba má za povinnost vydat klíče od bytu a právo vzít si nezbytné věci osobní potřeby a věci důležité pro výkon svého povolání nebo podnikání. Tuto možnost má i v 10 - ti denní lhůtě, ale jen v doprovodu policie. Policie poté namátkově kontroluje dodržování vykázání, a pokud by došlo k jeho porušení, může to mít pro vykázaného agresora právní důsledky spočívající v přestupkovém řízení nebo stíhání pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 171 trestního zákona. Dále policie na místě informuje vykázanou osobu o možnostech ubytování a oběť o možné pomoci ze strany intervenčních center. Všechny strany (jak oběť, tak agresora) musí policista na místě poučit, přičemž má oběť právo podat návrh soudu k prodloužení doby vykázání. Toto je možné předběžným opatřením soudu až na dobu 1 rok. Vykázaná osoba má právo odvolání proti rozhodnutí. 10 - ti denní lhůta nemůže být v žádném případě zkrácena ani na návrh oběti.

Písemné zpracování rozhodnutí musí být policistou provedeno do 24 hodin od vydání rozhodnutí a rozhodnutí musí být rovněž doručeno místně příslušnému intervenčnímu centru.

Institut vykázání je projevem tzv. proaktivní politiky státu. Stát sice zasahuje do soukromé sféry rodiny, ale pomáhá tím eliminovat domácí násilí již v jeho počáteční podobě. Tento krok je nejvíce efektivní u klasických případů domácího násilí, kdy se jedná o rodinu, kde je agresor ženatý, mají spolu děti a je mezi nimi silná sociální vazba. Zde postačí oprávněná přítomnost policie v čistě soukromém domácím

³³ Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přepracované vydání, proFem o.p.s 2008, 98 s., ISBN 978-80-903626- 7-

prostředí agresora, aby si uvědomil, jakou negativní odezvu může jeho chování vyvolat, a že to stát řeší. Slabší účiny vykazání jsou v případech, kdy se jedná například o druha a družku, kde agresor řeší násilným způsobem jejich problémy a není mezi nimi tak silné sociální pouto. Zde je tento efekt vykazání čistě dočasný a krátkodobý. Situace se dá zjednodušit tak, že agresor z bytu odejde, aby si od družky odpočinul. Desetidenní lhůta odloučení od pachatele domácího násilí oběti ale zcela postačuje, aby se vymanila z psychického vlivu násilníka a začala rozumně zvažovat a hlavně řešit svou situaci.

2.6.3 Skupina řešící domácí násilí v Brně

Na základě 31. Rozkazu ředitele Policie ČR Městské ředitelství Brno ze dne 25. 3. 2005 byla zřízena pracovní skupina k řešení problematiky domácího násilí v Brně. Tato skupina zapadá do struktury systemizace Služby kriminální policie a vyšetřování Městské ředitelství Brno, odboru obecné kriminality. Rozkazem byla upravena její pracovní náplň a struktura jejich členů. Jedná se o policisty, kteří se zabývají čistě domácím násilím ve všech jeho podobách. Vyšetřují domácí násilí v pravém slova smyslu dle § 215a trestního zákona, ale zabývají se i přestupky, které mají formu domácího násilí a provádí poradenskou činnost možným obětem domácího násilí. Vzhledem k jejich úzké specializaci, kdy jsou stále odborně zdokonalováni, dosáhly již vysoké profesní způsobilosti k řešení tohoto patologického jevu. Na činnost a úkoly skupiny byly upozorněny všechny útvary Policie ČR na území Brna - města a další státní orgány, Městská policie, Magistráty města Brna, Komise pro přestupky jednotlivých městských částí i nestátní organizace zabývající se pomocí obětem domácího násilí, aby mohla být navázána účinná spolupráce.

Hlavními úkoly této skupiny byly stanoveny:

- odhalovat páchaní domácího násilí na území města Brna,
- postupovat proti pachatelům domácího násilí v souladu s příslušnými předpisy,
- vyvíjet snahu o zajištění bezpečnosti osob ohrožených domácím násilím a poskytovat jim součinnost při jejich snaze o zamezení dalšího pokračování domácího násilí,

- evidovat jednotlivé případy útoků v rámci domácího násilí zjištěné vlastní činností i splněním hlášené činnosti ve smyslu tohoto rozkazu,
- provádět opakované kontroly u případů, kde bylo zjištěno možné páchaní domácího násilí a zjišťovat od možných obětí i svědků, zda k takovému jednání nedochází,
- poskytovat metodické vedení policistům zařazeným na základních útvarech, kteří se setkají s domácím násilím,
- úzce spolupracovat se všemi státními i nestátními institucemi při ochraně oběti domácího násilí a zákonném postupu proti pachateli domácího násilí,
- v případě výskytu dítěte v rodině kde je pácháno domácí násilí, úzce spolupracovat s policisty zařazenými na SKPV OOK³⁴ specializovanými na problematiku trestné činnosti páchané na dětech a s orgánem sociálně právní ochrany dítěte,
- reagovat na podněty příslušných orgánů a institucí, z nichž lze dovozovat možné podezření z páchaní domácího násilí,
- zvýšit odborné znalosti členů skupiny Domácí násilí³⁵
- preventivní působení proti možnému ohrožení obětí domácího násilí ze strany jeho pachatele,
- přijímání oznámení o jednání, které má znaky domácího násilí od jeho obětí i třetích osob,
- účast na výjezdech k případům, u nichž je dáno podezření z páchaní domácího násilí a vedení policistů, kteří se účastní takového výjezdu. V případě výjezdu, u něhož je člen skupiny přítomen, přebírá roli velitele hlídky a řídí činnost výjezdu.³⁶

Službu tato skupina vykonává v systému tak, aby byl některý její člen k dispozici 24 hodin denně. Všichni policisté pracují v osmihodinových cyklech, ale služba je na jejich pracovišti zajištěna prezenčně v době od 06.00 hod. do 22.00 hod.

³⁴ SKPV OOK je zkratka pro Službu kriminální policie a vyšetřování – odbor obecné kriminality

³⁵ Čl. IV Rozkazu ředitele PČR MŘ Brno č. 31/2005, kterým se zřizuje pracovní skupina Domácí násilí PČR MŘ Brno ze dne 25. března 2005

³⁶ Čl. II odst. 2,3,4, Čl. VI. Přílohy č. 1k Rozkazu ředitele PČR MŘ Brno č. 31/2005, kterým se vydává statut pracovní skupiny Domácí násilí

v pracovních dnech. Ve dnech pracovního volna, pracovního klidu a v noci je vždy jeden z policistů zařazený na této skupině v dosahu na služebním telefonu.

V praxi vypadá výjezd uvedené skupiny domácího násilí následovně. Operační důstojník obdrží na lince 158 oznámení, kde je mu popsán delikt odpovídající možnému domácímu násilí. Na místo je vyslána hlídka policie, která věc ověří. Pokud policisté zjistí, že došlo ke spáchání nějakého trestného činu, dostaví se na místo výjezd SKPV, který rozhodne, zda jde nebo nejde o domácí násilí. Pokud se jedná o domácí násilí, je na místo přivolán policista ze skupiny domácího násilí, který věc vyhodnotí. Pokud se jedná o spáchání trestného činu dle § 215a trestního zákona, tak si celou věc na místě převezme a další šetření koná tento policista. Výhodou tohoto systému je, že skupina domácího násilí vstupuje do těchto případů již od jejich prvopočátku, od samotného oznámení, a dále si veškeré šetření (postup do zahájení vyšetřování sdělením obvinění dle § 160/1 trestního řádu) a vyšetřování provádí přímo tato skupina sama. V případech jiné trestné činnosti je to tak, že oznámení přijme jiný policista, než ten, který poté provádí samotné šetření a vyšetřování a často je nutné některé úkony opakovat. Toto u případů domácího násilí odpadá a oběť není opakovaně traumatizována jejím výsledkem.

Mimo samotné vyšetřování případů domácího násilí poskytují tito policisté i přímou pomoc obětem této trestné činnosti. Poskytnou informace o možné pomoci ze strany policie, právní rady, kontakty na nestátní organizace zabývající se pomocí obětem této trestné činnosti a případně zajišťují prvotní ošetření oběti, pokud je zraněna. Přístup členů této skupiny k obětem je aktivní, čímž jim poskytují i tolik potřebnou morální a psychickou podporu.

Vzhledem k tomu, že jen samotná policie nestačí na řešení případů domácího násilí se všemi jeho aspekty, je nutná spolupráce s lékaři, sociálními pracovníky a nestátními organizacemi zabývajícími se pomocí obětem domácího násilí. V souběhu se založením této skupiny domácího násilí byl zřízen **Interdisciplinární tým města Brna**. Cílem Interdisciplinárního týmu je koordinovat spolupráci jednotlivých jeho složek za účelem poskytnutí maximální pomoci oběti domácího násilí. Tento tým zajišťuje veřejné mediální kampaně, které mají za úkol šířit vyšší povědomí o domácím násilí mezi veřejnost, poskytují rady o možné pomoci obětem jak poznat, že jde

o domácí násilí. Tento model byl vytvořen po vzoru jiných evropských zemí (Rakousko, Itálie, Německo), kde se interdisciplinární týmy značně osvědčily.

Ve městě Brně se uskutečnila první schůzka Interdisciplinárního týmu dne 11. května 2005. Pravidelná setkání se konají každých čtrnáct dní. Jednotlivé složky se zde vzájemně informují, školí a koordinují svůj postup v konkrétních případech domácího násilí.

Složení Interdisciplinárního týmu v Brně je následující:

- Magistrát města Brna
 - Odbor zdravotnictví
 - Odbor školství, mládeže a tělovýchovy
 - Odbor vnitřních věcí – právní oddělení
 - Odbor sociální péče – oddělení péče o rodinu a děti
- Policie ČR Městské ředitelství Brno – Skupina Domácí násilí, Analyticko-právní skupina
- Městská policie Brno – Odbor prevence
- Liga lidských práv – Poradna pro ženy v tísní
- Probační a mediační služba ČR
- Magdalenium, o.s. - zařízení Helena
- Fakultní nemocnice Brno – Psychiatrická klinika
- Bílý kruh bezpečí, o.s.
- Fond ohrožených dětí
- Spondea Brno, o.p.s., Krizové centrum a azylové ubytování pro matky s dětmi
- Úřady městských částí Brna – oddělení přestupků, oddělení sociálních věcí

Vzhledem k tomu, že spolupráce Interdisciplinárního týmu je velmi plodná, je v ní pokračováno a nikdo nepochybuje o jeho smyslu do budoucna.

2.7 Závěr

V této kapitole jsem se zabýval domácím násilím, jako patologickým jevem dnešní společnosti. Zabýval jsem se jeho historií, přístupem společnosti k tomuto jevu a vymezil jsem jej v obecné rovině. Dále jsem zde uvedl výzkumy v oblasti domácího násilí provedené v Holandsku. Vzhledem k tomu, že domácí násilí je v dnešní společnosti stále tabuizováno, uvedl jsem i několik mýtů, které o tomto jevu mezi lidmi kolují. Snažil jsem se tento jev specifikovat a to ve vztahu k jeho znakům a formám, protože samotné domácí násilí je velmi různorodé a nelze jej zcela přesně podchytit v jedné definici. Poté jsem se zabýval domácím násilím páchaným na seniorech ve všech jeho podobách, kde jsem uvedl rovněž výzkum, který byl zaměřen přímo na domácí násilí páchané na seniorech, situovaný do oblasti Jižní Čechy. Vzhledem k tomu, že fenomén domácího násilí nebyl dlouhou dobu v ČR nijak legislativně ošetřen, zabýval jsem se tímto patologickým jevem z pohledu práva ČR. Rovněž jsem zde zdůraznil činnost Policie České republiky při vyšetřování domácího násilí a její spolupráci v Interdisciplinárním týmu. Zabýval jsem se oprávněními a povinnostmi policie ve vztahu k domácímu násilí, kde jsem vypíchl institut vykazání agresora. Podrobně jsem specifikoval činnost skupiny domácího násilí v Brně. V celém kontextu této kapitoly jsem se snažil podat ucelený obraz domácího násilí jako společensky nežádoucího jevu, tento vztáhnout na seniory a potažmo k regionu města Brna.

3. DOMÁCÍ NÁSILÍ PÁCHANÉ NA SENIORECH NA ÚZEMÍ MĚSTA BRNA Z POHLEDU STATISTIK

Ve všech oblastech činnosti Policie ČR se objevují statistické ukazatele, které slouží policii k analytické činnosti za účelem zefektivnění práce policie a možnosti jejího hodnocení. K tomuto účelu jsou přímo zřizována analytická pracoviště, kde jsou policisté zabývající se právě touto činností. Není tomu jinak ani v případě sledování vývoje trestné činnosti na úseku domácího násilí. Níže uvedené statistiky se vztahují čistě k územní působnosti Městského ředitelství Policie ČR, jelikož toto bylo i základním hlediskem při zpracovávání výzkumné části méj diplomové práce. Statistiky jsem zpracoval do podoby grafů. Vztahují se k letům 2005 (kdy byla založena skupina domácího násilí), 2006, 2007 a 2008:

- první graf znázorňuje vývoj trestné činnosti dle §215a trestního zákona na území města Brna v letech 2005 až 2008 na všech osobách tedy mužích a ženách, včetně mužů a žen seniorského věku,³⁷
- druhý graf znázorňuje vývoj přestupkového jednání se znaky domácího násilí na území města Brna v letech 2005 až 2008 na všech osobách tedy mužích a ženách, včetně mužů a žen seniorského věku,³⁸
- třetí graf znázorňuje vývoj počtu vykázání agresora ze společného domu nebo bytu v letech 2007 a 2008 na území města Brna s rozlišením mužů, žen a mužů a žen seniorského věku.³⁹

Mým původním záměrem bylo zjištění a statistické vyhodnocení domácího násilí, kde není senior jen obětí, ale i pachatel tohoto trestného činu. Za tímto účelem jsem zkoumal případy domácího násilí v městě Brně od roku 2005 do současnosti, ale takový případ jsem neobjevil. Také jsem se dotazoval členů skupiny domácího násilí v Brně na podobné případy. Zjistil jsem, že tyto případy nejsou a pokud bylo oznámení o domácím násilí páchané seniorem na seniorovi, tak se o domácí násilí nejednalo. Chyběly zde základní znaky domácího násilí a bylo to spíše jednání údajného agresora pod vlivem stařecké demence, které obnášelo pouze obtěžující chování.

³⁷ Příloha č. 1, graf č. 1

³⁸ Příloha č. 2, graf č. 2

³⁹ Příloha č. 3, graf č. 3

3.1 Závěr

Z provedených statistik je zřejmé, že ženy jako oběti jsou zastoupeny mnohem početněji než muži, což je patrné i u žen a mužů seniorského věku. Tento poměr je jak v případech domácího násilí (dle § 215a trestního zákona), tak v případech přestupkového jednání, se znaky domácího násilí. Vývoj této trestné činnosti a přestupkového jednání je rovněž zřejmý, zde je vidět od roku 2005 strmý nárůst trestných činů do roku 2007 a přestupků do roku 2006. Po těchto letech mají jak trestné činy, tak přestupky sestupnou tendenci. Poměr obětí v produktivním věku a seniorů je rovněž velmi rozdílný - senioři tvoří jen malé procento obětí. Incident vykazování od roku 2007 projevuje rovněž sestupnou tendenci. Ve valné většině jsou vykazováni muži, senior nebyl vykazován ani jeden. Dle mého názoru je tato sestupná tendence domácího násilí na území města Brna projevem kvalitní činnosti policistů zařazených na skupině domácího násilí, což má na pachatele odstrašující a výchovný účinek.

4. PREVENCE DOMÁCÍHO NÁSILÍ PÁCHANÉHO NA SENIORECH

Prevence a následná krizová intervence jsou dle mého názoru oblasti, ve kterých nachází největší uplatnění právě sociální pedagogika. Vhodně zvolené preventivní opatření, které zohlední všechna specifika osob, na které je zaměřeno, v tomto případě na seniory, je dle mého názoru důležitější než následná krizová intervence. Pokud je preventivní opatření účinné, tak k domácímu násilí dojít vůbec nemusí, nebo je alespoň odhaleno včas.

Preventivní politika představuje ofenzivní strategii kontroly kriminality, jež spoléhá především na nerepresivní prostředky. Zabývá se eliminací sociálně patologických jevů a snižováním motivů a příležitostí k páchaní trestných činů. Okruh subjektů preventivní politiky zahrnuje mimo orgány činné v trestním řízení – systém justice, policie, státní zastupitelství, soudy a vězení i další instituce – např. nerepresivní orgány veřejné správy, zájmová sdružení občanů, církve, podnikatelské subjekty a jednotlivé občany.

Prevence kriminality je vedle represe součástí trestní politiky státu. Zahrnuje soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromými subjekty směřující k předcházení páchaní kriminality a snižování obav z ní. Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a jejich následků, ať již omezením kriminogenních příležitostí, nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů. Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností a pomoci obětem trestných činů.

Objekty prevence:

- kriminogenní faktory – sociální prostředí, příčiny a podmínky kriminality,
- potenciální či skuteční pachatelé trestné činnosti,
- potenciální či skutečné oběti trestných činů.

4.1 Struktura prevence kriminality

Sociální prevence představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti. Sociální prevence je součástí sociální politiky. Efektivita sociální prevence je obtížně statisticky či ekonomicky měřitelná, lze na ni jen usuzovat a to z hlediska odhadů sociálních perspektiv jedinců – objektů preventivního působení.

Situační prevence staví na zkušenosti, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností. Prostřednictvím opatření režimové, fyzické a technické ochrany se snaží kriminogenní podmínky minimalizovat. Nejefektivněji působí při omezování majetkové trestné činnosti. Úspěšnost situační prevence je vysoká, je však podmíněna adekvátní volbou opatření, finančními a personálními prostředky do ní vložených. Těžiště odpovědnosti za opatření situační prevence nesou především občané, obce a v rámci vymezených kompetencí Ministerstvo vnitra, potažmo Policie ČR.

Prevence viktimmnosti a pomoc obětem trestných činů je založena na konceptech bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi se jedná o skupinové i individuální zdravotní, psychologické a právní poradenství, trénink v obranných strategiích a propagaci technických možností ochrany před trestnou činností. Užívá metody sociální a situační prevence, a to podle míry ohrožení na primární, sekundární a terciární úrovni

4.2 Úrovně preventivních aktivit a způsob organizování prevence

Primární prevence zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené zejména na nejširší veřejnost. Zvláštní pozornost je zaměřena na ovlivňování dětí a mládeže. Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, školách a v lokálních společenstvích.

Sekundární prevence se zabývá rizikovými jedinci a skupinami osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti. Soustředí se na sociálně patologické jevy, např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví,

gamblerství, povalečství, vandalismus, interetnické konflikty, domácí násilí, dlouhodobá nezaměstnanost a příčiny kriminogenních situací.

Terciární prevence spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob, tzn. pracovní uplatnění, sociální a rodinné poradenství, pomoc při získávání bydlení. Jejím cílem je udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a rekonstrukce funkčního sociálního prostředí.

Odpovědnost za oblast primární a sociální prevence spadá do působnosti rodiny, obce a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Sekundární a terciární prevence je s ohledem na odbornou náročnost jednotlivých aktivit záležitostí resortu Ministerstva práce a sociálních věcí a v některých souvislostech i Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva zdravotnictví. Ve specifické části populace působí i Ministerstvo obrany.

Organizování prevence na meziresortní úrovni – těžiště meziresortní spolupráce spočívá ve vytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k tradiční kriminalitě a koordinace preventivních činností jednotlivých resortů zastoupených v Republikovém výboru pro prevenci kriminality a podněcování aktivit nových.

Na resortní úrovni – programy prevence kriminality vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, obohacují jejich běžné činnosti o nové prvky, přístupy a ovlivňují tvorbu příslušné legislativy.

Na místní úrovni – do níž jsou zapojeny orgány veřejné správy, policie, nevládní organizace a další instituce působící v obcích. Podstatou systému prevence kriminality na místní úrovni je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na místní situaci, potřeby i možnosti.

Z hlediska účinnosti jsou nejefektivnější programy prevence kriminality na místní úrovni. Představují systém metodické, koncepční a finanční podpory ze strany ústředních orgánů státní správy a samosprávy.

4.3 Prevence kriminality na území města Brna

Prevenčí kriminality ze strany Policie ČR v Brně se zabývá Preventivně informační skupina Městského ředitelství Brno. Tato skupina spolupracuje se základními školami a mateřskými školkami, kluby důchodců, kde její členové provádí primární prevenci na místní úrovni. Vzhledem k tomu, že informace o prevenci kriminality by měly mít nejenom ti nejmenší, ale i lidé středního a staršího věku, byly pořádány „Dny s Policií ČR“. Kontakt s těmito věkovými skupinami je však mnohem složitější, neboť ve většině případů nejsou nijak organizovány. Kromě informačního servisu na stabilním pracovišti skupiny, bylo přistoupeno k poskytování informací v konkrétních dnech na všech obvodních odděleních Policie ČR v Brně.

Obsahem těchto dnů byla beseda občanů s policisty a prezentace týkající se vývoje a prevence kriminality v jednotlivých městských částech. Návštěvníci měli možnost informovat se nejen o kriminalitě v Brně, ale také o možnostech zabezpečení svého majetku proti nepovolaným osobám. Besed se účastnila předpokládaná cílová skupina občanů, a to senioři z celého města.

Samotnou prevencí kriminality se nezabývá pouze Policie ČR, ale i Magistrát města Brna, Jihomoravský krajský úřad a Městská policie Brno.

Jako konkrétní prevenci kriminality spočívající v domácím násilí páchaném na seniorech a domácím násilím obecně uvádím:

- Krajské ředitelství Policie ČR Jihomoravského kraje vydalo brožurku s názvem „Nebud' me slepí k domácímu násilí“. Zde je vysvětleno, proč je domácí násilí nebezpečné, kdo a jak může pomoci a jsou zde uvedeny veškeré kontakty na Policii ČR, Záchranou službu, DONA linku, Intervenční centrum pro jihomoravský kraj a další kraje, Senior linku a Linku bezpečí.
- Statutární město Brno ve spolupráci s Interdisciplinárním týmem pro domácí násilí vydalo v roce 2008 informační leták s názvem „Nezavírejme oči před domácím násilím“. Tento leták je pojat jako informativní a vysvětlující. Nejprve je zde vysvětleno, co je to vlastně domácí násilí. Poté jsou zde informace o činnosti Policie ČR v případech domácího násilí a tel. kontakty, činnosti

Městské policie Brno včetně kontaktů, informace k přestupkovým komisím Magistrátu města Brna a orgánům sociálně právní ochrany dětí a mládeže. Kontakty na zdravotnická zařízení v Brně, krizová centra a azylová zařízení.

- Statutárním město Brno vydalo v roce 2008 leták, který je konkrétně zaměřen na seniory jako oběti domácího násilí s názvem „Nezavírejme oči před domácím násilím.“ V jeho zadní části je uvedeno, jak se bránit násilí na seniorech a jak mu předcházet. Je zde poučení:

1. Udržujte kontakt s přáteli a sousedy
2. O svých záležitostech máte právo rozhodovat sami, máte právo na informace
3. Trvejte na dodržování vašeho práva na soukromí v bytě i v zařízení sociální péče
4. Nebojte se využít služby tísňové linky (policie, záchranná služba)
5. Před převodem rodinného majetku se poraďte s právníkem (navštivte občanskou poradnu)
6. Zavolejte na bezplatnou a anonymní senior linku 800 157 157, 800 200 007

Dále jsou zde uvedeny kontakty včetně adres a telefonů na organizace poskytující pomoc seniorům v Brně. Jedná se o intervenční centrum Spondea, občanské sdružení Persefona, občanskou poradnu Brno a Bílý kruh bezpečí.

Z výše uvedených skutečností je patrné, že jak Policie ČR, tak Městská policie Brno a Statutární město Brno se zabývají prevencí kriminality páchané na seniorech a vytvářejí preventivní činnosti, které jsou zaměřeny konkrétně na seniory žijící v Brně. Ovšem i samotní senioři vyvíjejí preventivní aktivity, aby ochránili sami sebe nebo občany stejného věku. Jejich činnost spočívá v tom, že zakládají „Senior kluby“ a „Kluby důchodců“, kde se společně scházejí a mimo jiného probírají svoje zkušenosti a poznatky s trestnou činností. Do těchto klubů jsou často zváni za účelem provádění přednášek k tématu kriminality policisté nebo strážníci Městské policie Brno.

4.4 Současné možnosti krizové intervence v městě Brně za účelem pomoci seniorům jako obětem domácího násilí

Co je to vlastně krize? Jedná se o subjektivně ohrožující situaci s velkým dynamickým nábojem, potenciálem změny.

Rozlišujeme několik druhů krizí, jako jsou krize: situační, krize z očekávaných životních změn, krize pramenící z náhlého traumatizujícího stresoru a krize zrání vývoje.

Krize pramenící z náhlého traumatizujícího stresoru, jsou takové, které jsou precipitovány mocnými vnějšími stresory, které postižený neočekává a nad nimiž nemá téměř žádnou kontrolu. Oběti se mohou cítit vzniklou událostí zdrcení a ochromení. Příkladem takové události může být náhlé úmrtí blízké osoby, znásilnění, přírodní katastrofa apod. Krizová intervence spočívá v poskytnutí a mobilizaci podpory. Důležité je navodit takovou atmosféru, aby poškozený mohl projít stadiem šoku přes další stádia, v nichž se může emoční prožívání vyvíjet a měnit a zároveň aby mohli své prožívání autenticky vyjádřit.

Na vznik, vývoj a řešení krize můžeme pohlížet jako na proces, který netrvá příliš dlouho, ale má určitou zákonitou posloupnost. Pro přehlednost je možno vývoj krizového stavu rozdělit dle Vodáčkové (2002) do krátkých stádií:

- Vnímání ohrožení. Důsledkem je zvýšená úzkost. Aktivizují se proto obvyklé vyrovnávací strategie, což se u někoho může odehrát v rovině svépomoci, někdo hledá pomoc u blízkých lidí. Neosvědčí-li se to, nastupuje druhá fáze, odehrávající se v horizontu minut až hodin nebo dnů.
- Pocit zranitelnosti a nedostatku kontroly nad situací. Může se objevit ochromení nebo se můžeme pokoušet vyrovnat se situací náhodným způsobem. V této fázi někdo například kontaktuje linku důvěry. Pokud úzkost přetrvává a řešení se nedostavuje, nastupuje další fáze.
- Předefinování krize s nadějí, že důvěrně známé vyrovnávací prostředky budou úspěšné. Nové způsoby řešení problémů mohou být rovněž účinné. Člověk se může vrátit na předkrizovou úroveň fungování. V této fázi je člověk nejprístupnější pomoci a často sám navštěvuje různá krizová centra.

- Závažná psychologická dezorientovanost, úzkost a reakce na ni se podobají stavům paniky. Objevují se hluboké kognitivní, emocionální a psychologické změny. Pokud se v této chvíli ukáže, že krize vyúsťuje negativně, může se stát krizová intervence nezbytnou. Na tuto často navazuje psychoterapie. Síla vnitřního utrpení zkresluje „optiku“ vnitřního prožívání. Zorné pole člověka má tendenci se zužovat na úzký výsek vjemů. Síla vyhledat pomoc v této fázi někdy chybí.

Někdy pod vlivem extrémních zátěžových momentů může dojít k zúžené apercpci. Pozornost se výrazně zúží, vnímání a vyhodnocování reality je přitom ovlivněno převládajícím typem obranného chování, které nemusí podléhat volní kontrole. Může tak vzniknout obtížně odklonitelná reakce patologického až destruktivního rázu. Jedná se například o:

- Agresivní reakci – o verbální i fyzickou agresi.
- Útěkové chování – jedinec může mít neodvratitelné nutkání utéci z ohrožujícího místa, nebo uniknout do vnitřního světa.
- Regresivní chování – v akutním stresu může dojít k částečnému a dočasnému setření těch částí Já, které si jedinec osvojil během svého psychického vývoje.
- Panickou reakci – extrémní úzkostnou odpověď na stresový podnět. Projevuje se jako obrovský strach ze zranění nebo ze smrti. Chování je plné neúčelných reakcí, člověk je ovládán svojí emocí a neposlouchá, co mu druhý říká. Tady jde ale o opačný pól kontinua. O neschopnost vytvořit si opěrný bod a fokus pozornosti, zúžit percepční pole se díky invazi chaosu nedaří.
- Derealizaci – porucha vnímání vnějšího světa, pocit odcizení se sobě samému, pocit neskutečna.⁴⁰

Zde nastupuje krizová intervence, která v sobě zahrnuje dvě základní sdělení. Jde o určitý druh odborné práce s člověkem, který se ocitl v krizové situaci. Přístup ze strany krizového pracovníka musí být aktivní, spočívající v rychlém až okamžitém zásahu. V krizi se může ocitnout, jak zdravý, tak nemocný člověk, jehož krize má příčinný či nepřičinný vztah k jeho nemoci. Krizovou intervenci dělíme na krizovou intervenci tváří v tvář a krizovou intervenci prostřednictvím telefonu. U obou uvedených

⁴⁰ Vodáčková, D., a kol. Krizová intervence, 1. vydání. Portál, Praha, 2002, str. 543, ISBN 80-7178-696-9

forem se pracuje s odlišnými komunikačními kanály, tedy je nutno volit odlišné postupy práce s obětí. Cílem krizové intervence je stabilizace stavu klienta a snížení nebezpečí, že se bude krizový stav prohlubovat.

Ambulantní forma krizové pomoci spočívá v tom, že postižený přijde k odborníkovi, nebo vyhledá pracoviště, v jehož odborné náplni je pomoc lidem v krizi. Výhodou je velmi intenzivní péče o klienta, která se skládá z vícero prvků. Je důležitá tam, kde emoční stav postiženého potřebuje plošnější podporu a intenzivnější jistění. Někdy může stacionární péče předcházet hospitalizaci, např. tam, kde se jedná o domácí násilí a je třeba tuto osobu dostat z nebezpečného prostředí.

Telefonická krizová pomoc je soubor metod a technik krizové práce s klientem založený na jednorázovém nebo opakovaném telefonickém kontaktu s pracovištěm, které se deklaruje jako pracoviště odborné krizové pomoci. Tento druh kontaktu je nezávazný, kontroluje jej volající a může jej kdykoli ukončit. Telefonická krizová pomoc má tři základní podoby, kontaktní linky, specializované linky a linky důvěry.

Za účelem pomoci obětem domácího násilí, byla zřízena na základě § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách Intervenční centra. Od 1. 1. 2007 mají oběti domácího násilí k dispozici v každém kraji jedno intervenční centrum.⁴¹

Intervenční centrum má povahu sociální služby, která je bezplatná a garantovaná státem, sloužící osobám postiženým domácím násilím. K jejich zřízení jsou oprávněny vyšší územně správní celky (krajské úřady). Základní povinností intervenčního centra je po oznámení od policie, do 48 hod. kontaktovat oběť domácího násilí a nabídnout jí psychologickou, sociální, právní, terapeutickou, popřípadě poradenskou pomoc. Na tato centra se mohou samozřejmě obracet všechny osoby postižené domácím násilím bez rozdílu věku či pohlaví.

Samotná krizová intervence zaměřená na seniory je dle mého názoru převážně prováděna v níže uvedených organizacích, které jsem vybral, jako hlavní.

- SPONDEA, intervenční centrum, Brno, ul. Sýpka 25, tel: 739078078, nonstop služba, poskytuje pomoc obětem zejména, pokud je agresor vykázán.

⁴¹ Spondea, intervenční centrum pro Jihomoravský kraj Brno, Sýpka 25, Brno – Černá pole, 613 00

- PERSEFONA, občanské sdružení, tel: 737824345, provoz denní doba.
- Občanská poradna Brno, Brno, ul. Anenská 10, tel: 545241828.
- Bílý kruh bezpečí, Brno, ul. Slovinská 41, tel: 732842664.
- Magdalenium – krizový pobyt, právní, psychologické a sociální poradenství, m: 776/718 459.

4.5 Závěr

V této kapitole jsem se zabýval prevencí domácího násilí páchaného na seniorech v městě Brně a možnostmi pomoci těmto obětem domácího násilí. Charakterizoval jsem zde co to je vlastně prevence, jaká je struktura prevence a úroveň preventivních aktivit. Dále jsem zde zmínil preventivní aktivity v městě Brně, což jsem vztáhl k seniorům jako obětem domácího násilí, ale i obecně. Přímá pomoc obětem domácího násilí je charakterizována pojmem krizová intervence. Rozvedl jsem zde, co to je krize samotná a jaké má projevy a fáze. Dále jsem zde zmínil krizové centrum zřízené Jihomoravským krajským úřadem a kontakty na nejdůležitější organizace, které poskytují pomoc obětem domácího násilí, jak seniorům, tak i jiným věkovým skupinám.

5. ÚVOD DO VÝZKUMNÉ ČÁSTI DIPLOMOVÉ PRÁCE

V tomto výzkumném projektu se budu zabývat případy domácího násilí páchaného na seniorech na území města Brna, neboť jsem sám zaměstnán u Policie ČR Městské ředitelství Brno na Službě kriminální policie a vyšetřování a mám možnost úzce spolupracovat s 4. oddělením odboru obecné kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR, Městské ředitelství Brno, kdy se jedná o oddělení řešící čistě problém domácího násilí v Brně, která byla pracovně nazvána Skupina „Domácí násilí“ (dále již jen Skupina „Domácí násilí“).

Jako výběrový vzorek domácího násilí páchaného na seniorech jsem zvolil náhodným výběrem celkem pět případů zpracovávaných Skupinou „Domácí násilí“, kde již bylo vydáno pravomocné rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že se jedná o skutečné případy týrání seniorů, které jsou v režimu policie pro vnitřní potřebu a s touto diplomovou prací budou mít možnost seznámení i osoby bez práva nahlížet do těchto trestních spisů, nebudu zde uvádět žádné osobní údaje, které by mohly vést ke ztotožnění obětí nebo agresorů.

Pro potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz jsem zvolil metodu obsahové analýzy předmětných pěti případů domácího násilí spáchaného na seniorech, kdy ke každému zpracuji kazuistiku. Z takto získaných údajů budu vyvozovat logické a deduktivní závěry za užití pravidel neformální logiky.

5.1 Stanovené hypotézy

Ve svém výzkumu jsem si stanovil celkem čtyři pracovní hypotézy, tak jak jsou níže uvedeny a budu se je snažit potvrdit či vyvrátit samotným výzkumem.

1. V případech domácího násilí páchaného na seniorech jsou patrné shodné znaky sociálního prostředí.
2. Pachatelé této trestné činnosti mají společné osobnostní rysy.
3. Senioři jako oběti domácího násilí mají společné osobnostní rysy.
4. Senioři jako oběti domácího násilí sami přispívají k tomu, že je na nich tato trestná činnost páchána.

5.2 Empirická část výzkumu

1. Kazuistika

V prvním případě se jedná o seniora muže poškozeného domácím násilím ve věku 82 let, dále jej budu označovat jako oběť p. CH, na kterém tuto trestnou činnost páchal jeho vlastní syn ve věku 52 let, kterého budu dále označovat jako agresora p. P. Celý případ skončil odsuzujícím rozsudkem Městského soudu Brno, kterým byl p. P. uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v délce trvání 3 let, a to pro spáchání trestného činu dle § 215a odst. 1 odst. 2 písm. b) trestního zákona.

Oběť p. CH se sám dostavil Skupinu „Domácí násilí“ v roce 2005, kde podal trestní oznámení na svého syna p. P, se kterým bydlel od roku 1992 ve společně obývaném bytě v Brně. Jednalo se o panelový dům a byt byl velikosti 3+1. Již po dobu jednoho roku jej jeho syn týral, a to tím způsobem, že mu odepíral přístup k jeho oblečení, které nechal uzamknuté ve skříni, z tohoto důvodu si p. CH musel kupovat oblečení nové, které mu jeho syn poškozoval rozřezáním tak, aby nebylo nositelné. Po celou dobu jejich soužití mu p. P zakazoval přístup do koupelny na WC a do kuchyně. Proto musel p. CH chodit na WC mimo dům, umývat se na nádraží a jíst v jídelně poblíž jeho bydliště. V bytě musel p. CH užívat jen jeden pokoj, přičemž se nesměl dotýkat ani klik od dveří. I přesto, že měl celý byt 3 pokoje, se jeho syn p. P nastěhoval ke svému otci do pokoje, kde mu hlasitým provozem televize neumožňoval spát. Pokud jej otec požádal, aby televizi ztišil, tak na něj syn křičel, že jej zabije, proč ještě žije a podobně mu vyhrožoval, například i vystřelovacím nožem. Dále jej nutil, aby z bytu každý den odešel nejpozději do 7.00 hod. ráno a vracel se kolem 21.00 hod. dle instrukcí, které mu psal na lístky. V některých případech se mohl p. CH vrátit až druhý den, kdy noci trávil na lavičkách a po obchodních domech. Přesto, že měl p. CH klíče od svého bytu, neodvažoval se sám odemknout dveře a u těchto zvonil na syna a čekal, až mu on sám otevře. Pokud se jedná o fyzické projevy domácího násilí, tak tomuto se snažil p. CH vyhýbat tím, že bezmezně plnil příkazy svého syna. Přesto byl fyzicky napadán a to tak, že dostával od syna facky na tvář, dále jej škrtil oblečením pod krkem, až jej otec musel prosit, aby jej pustil a u toho mu vyhrožoval zabitím. P. CH měl příjem asi 9.000,-Kč, kdy z tohoto hradil celý provoz bytu a své jídlo, jeho syn po něm peníze nechtěl, ale sám do bytu nic nevkládal.

Ve svém oznámení p. CH zdůraznil, že má ze syna velký strach a pokud by se on o jeho oznámení dozvěděl, tak by jej zabil.

Po učiněném oznámení a opatření listinných důkazů byl agresor p. P zadržen dle § 76 odst. 1 trestního řádu a předveden na policii, kde mu bylo sděleno obvinění dle § 160 odst. 1 trestního řádu pro spáchání trestného činu dle § 215a/1,2b) trestního zákona. Po tomto obvinění byl k věci vyslechnut, kdy všechna tvrzení svého otce popřel a popisoval jejich vzájemné soužití jako zcela normální. Vzhledem k povaze, závažnosti jeho jednání a důvodné obavě p. CH o život, byl Městskému státnímu zastupitelství v Brně podán návrh na vzetí p. P do vazby, který soudce Městského soudu v Brně neakceptoval a p. P byl propuštěn na slib na svobodu.

K věci byli vyslechnuti kamarádi p. CH, sousedé, dcera p. P a bývalá manželka p. P. Všechny tyto osoby, byť nepřímo potvrdily skutečnosti o týrání p. CH.

V tomto případě byl opatřením dle § 105/1 trestního řádu přibrán soudní znalec v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, který vyšetřil duševní stav agresora p. P. Ve znaleckém posudku se soudní znalec zabýval rodinnou anamnézou, okolnostmi případu a osobní anamnézou p. P.

V psychiatrickém zhodnocení posuzovaného p. P soudní znalec konstatoval, že p. P netrpěl žádnou psychózou, tj. duševní chorobou v užším slova smyslu. Jeho intelekt byl průměrný až nadprůměrný. Nebylo zjištěno, že by užíval návykové látky nebo požíval ve větší míře alkohol, tento druh závislosti u něj zjištěn nebyl. Soudní znalec dále konstatoval, že p. P trpěl těžkou smíšenou trvalou poruchou osobnosti, psychopatií dle dřívější nomenklatury s rysy anankastickými a s rysy emoční nestability. Anankastie (obsedantně kompulzivní rysy) se u něj projevovaly v přehnané pořádkumilovnosti a paličatosti. Takto postižená osoba je přehnaně zaujatá pravidly, regulacemi, pořádkem, čistotou, detaily a snahou po dokonalosti. Posuzovaný p. P trval na tom, aby byla jeho pravidla rigidně dodržována a netoleroval sebemenší odchylky. Anankast je osobou konfliktní a nesnášenlivý s omezenou interpersonální schopností, neschopen jakéhokoli kompromisu. Emoční nestabilita p. P se projevovala kolísavou náladou a netrpělivostí, dále měl zvýšenou afektivní dráždivost, která přerůstala ve výbuchy hněvu, zlosti a zuřivosti. Tato smíšená porucha osobnosti byla u p. P

trvalého rázu. Závěrem zhodnocení znalec uvedl, že možnosti léčby p. P jsou omezené a doporučil ústavní léčbu. Posuzovaný p. P byl v době spáchání domácího násilí plně příčetný a vědom si nebezpečnosti svého jednání. Agresivita p. P byla projevem těžké smíšené poruchy jeho osobnosti a jeho setrvání na svobodě bylo dle psychiatrického hlediska nebezpečné.

Dále byl dle § 105/1 trestního řádu přibrán soudní znalec v oboru školství a kultura, odvětví psychologie, k provedení vyšetření duševního stavu oběti p. CH.

Při psychologickém vyšetření byly použity níže uvedené metody:

- explorace
- EOD
- Freiburský osobnostní dotazník
- Baum-test
- Hand-test
- Nedokončené věty
- WAIS-III

Znalec zjistil, že osobnost p. CH je bez psychopatických rysů, spíše byl melancholik a introvert. Bylo zjištěno, že má sklon k úzkostem, jeho postoje byly sociálně pozitivní. Byla u něj sledována nejistota a neklid. Cítil se ohrožen s pocitem reálného poškození. U posuzovaného p. CH byly zjištěny znaky posttraumatické stresové poruchy, některé zjištěné znaky jeho osobnosti svědčily pro syndrom týrané osoby. Doplňujícím posudkem soudního znalce v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie bylo zjištěno, že p. CH trpěl posttraumatickou stresovou poruchou dle klasifikace ICD 10 (F 43.1) Dále u něj byly zjištěny znaky týrané osoby spočívající v pasivitě, bezmocnosti a pesimismu k budoucnosti.

Sociologická stránka případu

V tomto případě se jednalo o vysokoškolsky vzdělané osoby, jak v osobě agresora, tak v osobě oběti, oba byli inženýři, navíc jejich vztah byl otec p. CH oběť a syn p. P agresor. Tito žili společně v bytě v panelovém domě. Finančně byli zajištěni, p. P zdědil větší obnos peněz a p. CH žil ze starobního důchodu. V bytě žili společně od

roku 1995 do odsouzení p. P v roce 2006. Společné soužití oběti p. CH a agresora p. P bylo způsobeno rozvodem p. P s manželkou, přičemž se jednalo již o jeho druhý rozvod. Ze spisu bylo patrné, že p. P měl již při studiu na vysoké škole psychické problémy, které jeho otec přehlížel a nijak je neřešil. Smíšená porucha osobnosti p. P zapříčinila jeho dvě rozvedené manželství a nutnost soužití s otcem. Zhoršení jejich vztahu zapříčinil i úraz kyčelního kloubu p. P, který způsobil jeho omezenou pohyblivost. Jako spouštěč domácího násilí v tomto případě byla zjištěna duševní porucha p. P, která byla jen obtížně léčitelná. Ze sociologického hlediska zde nebyla zjištěna žádná jiná příčina. Vzhledem k mírné povaze p. CH a jeho stálého doufání, že se situace zlepší, tento sám umožnil, že byl týrán po dobu celých 10 let.

Osobnostní rysy agresora

Již na Vysoké škole propukla u p. P smíšená porucha osobnosti, psychopatického rázu s rysy anankastickými a s rysy emoční nestability. Tato se projevovala velmi omezenou sebereflexí, přehnaným dodržováním pořádku, lpěním na pravidlech, neschopností kompromisu, konfliktností, emoční nestabilitou až agresí. S takto postiženým člověkem nebylo možné společné soužití bez konfliktů. I přes tuto duševní nemoc, však byly zachovány rozpoznávací schopnosti p. P spočívající v uvědomění si společenské nebezpečnosti jeho jednání, což vedlo v důsledku až k jeho odsouzení.

Osobnostní rysy oběti

Osobnost p. CH nebyla nijak postižena, byl duševně zcela zdravý, socializovaný, inteligentní, nekonfliktní, optimista. Na svůj věk vnímavý a aktivní. V důsledku dlouhodobého týrání ze strany syna p. P se u něj však projevil úzkostné stavy, beznaděj, syndrom týrané osoby a posttraumatická stresová porucha.

Příspěvní oběti této trestné činnosti k jejímu páčání

V tomto případě p. CH žádným způsobem nepřispěl k dané trestné činnosti ze strany jeho syna p. P, neboť vše bylo zapříčiněno duševní poruchou p. P.. Přispěl pouze k dlouhodobosti tohoto stavu svoji neochotou řešit jej již dříve.

Příčiny domácího násilí

Jednoznačnou příčinou domácího násilí byla v tomto případě psychická porucha agresora p. P, jak je již výše uvedeno. Nebyl zde zjištěn žádný sociologický nebo jiný aspekt a v případě soužití p. P s jakoukoli jinou osobou by se tyto jeho sklony vždy projevíly.

2. Kazuistika

V tomto druhém případě se jedná o seniora ženu poškozenou domácím násilím ve věku 62 let, dále ji budu označovat jako oběť pí. J, na které tuto trestnou činnost páchala její dcera ve věku 36 let, dále ji budu označovat jako agresora pí. H. Celý případ skončil odsuzujícím rozsudkem Městského soudu Brno, kterým byl pí. H uložen trest odnětí svobody v délce trvání 16 - ti měsíců, s podmíněným odkladem na zkušební dobu v délce trvání 3 let a ochranné protialkoholní léčení ambulantní formou a to pro spáchání trestného činu dle § 215a/1 trestního zákona.

V roce 2005 byl na Skupinu „Domácí násilí“ doručen poznatek od jiné složky Policie ČR týkající se možného páchaní domácího násilí na pí. J, která oznamovala, že byla napadena svojí dcerou pí. H.

Pí. J se na základě předvolání dostavila v roce 2005 na Skupinu „Domácí násilí“, kde podala vysvětlení. Řadu let bydlela ve dvougeneračním rodinném domě se dvěma byty v Brně, v jednom bytě bydlel její manžel a ve druhém bytě bydlela její dcera pí. H se svým manželem a její dcerou. Před čtyřmi lety se však pí. H rozvedla a soud pro její požívání alkoholu svěřil dceru do péče jejího bývalého manžela, od té doby v domě bydleli v jednom bytě pí. J s manželem a ve druhém bytě pí. H sama. Již od svých 22 - ti let požívala pí. H nadměrně alkohol, s tímto se dlouhodobě ambulantně léčila na psychiatrii, ale bez výsledku. Její pití se zdatelně zhoršilo již před jejím rozvodem a pí. H konzumovala alkohol v nadměrném množství již po dobu 5 - ti let. Právě v těchto 5 - ti letech byla pí. J, pokud byla její dcera opilá, touto napadána, a to verbálně i fyzicky. Verbální útoky byly takové, že jí p. H nadávala, že je: „zavšivená shnilá jarina, shnilá veš“, jejímu manželovi, který je slepý a zadržává, nadávala, že je kurva, co se jen válí a podobné nadávky. Fyzicky napadala jen pí. J a to tak, že jí v opilosti

tahala za vlasy, kopala do ní, kousala jí a dávala jí facky. Toto se dělo vždy, když byla pí. H opilá s četností alespoň 3x měsíčně. Vzhledem k jejímu alkoholismu nikde nepracovala a pí. J kradla zlato, které zastavovala, aby měla na alkohol. Dále se na pí. J dopouštěla psychického vydírání, kdy po ní žádala peníze a zdůvodňovala to tak, že je její jediná dcera a má se o ni postarat. Tato agresivita pí. H měla za zmíněných 5 let stupňující se charakter, kdy se nejprve jednalo o slovní konflikty a v době oznámení to bylo již napadání fyzické. V důsledku jednotlivých fyzických napadení volala pí. J na svoji dceru policii asi ve čtyřech případech a několikrát musela vyhledat lékařské ošetření s drobnými poraněními.

Po tomto oznámení byly zahájeny úkony trestního řízení dle § 158/3 trestního řádu a následně bylo pí. H sděleno obvinění dle § 160/1 trestního řádu pro spáchání trestného činu dle § 215a/1 trestního zákona. Po obvinění byla pí. H k věci vyslechnuta, kdy uvedla, že kdyby se to, co uvedla její matka, nestalo, tak by na policii nešla, potvrdila, že alkohol pila, ale uváděla, že od roku 2005 již nepila. K matce uváděla, že byla panovačná a konflikty způsobovala ona. Nepopřela různé hádky, ale popírala, že matku fyzicky napadala. Dále zapřela to, že matce rozkrádala věci.

K věci byly vyslechnuty i další osoby zejména sousedka, která se s rodinou přátelila, dále druhá sousedka, která znala pí. H od 10 - ti let, bývalý manžel pí. H a její dcera. Všechny tyto osoby potvrdily chování pí. H, a to v tom smyslu, že slýchávaly z jejich domu křik. Pí. J si jim na dceru stěžovala, její bývalý manžel ji popsala jako alkoholičku, která jej napadla s nožem. A dokonce vlastní dcera pí. H popsala její jednání k rodičům tak, jak uváděla pí. J.

Pro potřeby vyšetřování byl opatřením dle § 105/1 trestního řádu přibrán soudní znalec v oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie, který vyšetřil duševní stav agresora pí. H. Ve svém znaleckém posudku se znalec zabýval vyšetřovacím spisem, kde zjišťoval psychopatologické jevy, opatřil si psychiatrický ambulantní chorobopis pí. H a provedl vlastní vyšetření.

Z psychiatrického pohledu byla posuzovaná pí. H emočně nestabilní, pitiatická, nezdrženlivá a měla sklon k maladaptivnímu chování. Její závislost na alkoholu byla dlouhodobá s vysokou tolerancí vůči alkoholu, ale pokud byla silně motivována, tak

dovedla i abstinovat. Abusus racionalizovala a bagatelizovala, její kritičnost byla snižená. V povaze se objevovala malá míra empatie, egocentrismus a nevyjadřování soucitu. Posuzovaná pí. H, v minulosti a v době vyšetření, netrpěla duševní poruchou ve smyslu psychózy. Byla emočně nestabilní a nezdrženlivá s normálními rozumovými schopnostmi. Trpěla závislostí na alkoholu, kdy tato závislost odpovídala 3. vývojové fázi dle Jellineka. Ve střízlivém stavu si uvědomovala své jednání, domácího násilí na matce se dopouštěla ve stavu střední až vysoké simplexní alkoholové opilsti a na toto své jednání si vzpomínala. V důsledku její závislosti na alkoholu již trpěla toxonutritivní hepatopatií (poškození jater). Závěrem soudní znalec konstatoval, že agresivita pí. H se bude v domácím prostředí opakovat se stupňujícími tendencemi. Dále znalec doporučil ambulantní protialkoholní léčení pí. H. K otázce příčetnosti p. H znalec uvedl, že je zcela příčetná a vědoma si nebezpečnosti svého jednání.

Dále byl dle § 105/1 trestního řádu přibrán soudní znalec v oboru školství a kultura odvětví psychologie k provedení vyšetření duševního stavu oběti pí. J.

Soudní znalec použil k vyšetření pí. J níže uvedené metody:

- Klinický rozhovor
- Raven (standardní progresivní matice, test inteligence)
- Rorschachova metoda (ROR)
- Cattell 16 PF (Cattellův šestnáctifaktorový osobnostní dotazník) – 5. verze
- ICL (Leary) (dotazník interpersonální diagnózy)
- FDT (kresba lidské postavy)
- Braum-Test (kresba stromu, kresba snového stromu a kresba skupina)
- Kresba začarované rodiny
- TNV (Secks) (test nedokončených vět)
- Maudsley Medical Questionnaire (MMQ)
- Cornell-Index3
- Zung (hodnocení deprese)

Zkoumáním pí. J bylo zjištěno, že se v důsledku alkoholismu její dcery pí. H a domácímu násilí páchanému na její osobě léčila na psychiatrii, kdy brala různé léky. Inteligenční schopnosti byly u pí. J zjištěny nadprůměrné IQ 130, ale nutno podotknout, že s ohledem na věk test nadhodnocoval. Obsahová, formální a sekvenční analýza ROR

vyloučila vážnou duševní nemoc u pí. J nebo poruchu osobnosti. U posuzované se již projevoval její věk na menší flexibilitě kognitivního procesu. O osobnosti pí. J bylo zjištěno, že byla emočně vřelá, přátelská, společenská, pozorná k druhým lidem, na druhé straně u ní byla zjištěna emoční labilita spočívající v jejím snadném rozrušení, byla ovlivnitelná city a starostlivá. Výrazným jejím osobnostním rysem byla submisivita k druhým lidem, byla nekonfliktní a přizpůsobivá. Senzitivní schopnosti vysoké a upřímné. Lpěla na tradicionalismu a byla velmi soběstačná. Silně u ní převažovaly úzkostné stavy. U posuzované pí. J byl zjištěn syndrom týrané ženy v důsledku dlouhodobého psychického a fyzického týrání ze strany pí. H, tento syndrom se projevoval v neschopnosti problém svými silami řešit, dále byly zjištěny psychické napětí, nervozita, úzkost, deprese, psychosomatické potíže.

Sociologická stránka případu

Vztah oběti pí. J a agresora pí. H byl vztah matky a dcery, jejich nejvyšší dosažené vzdělání bylo středoškolské. Žili ve společném domě, který byl postaven jako dvougenerační dům, který tvořily dvě bytové jednotky. V domě žila pí. J se svým manželem, který byl v té době slepý, v přízemním bytě a její dcera pí. H žila sama v druhém bytě v 1. patře domu. Původně byla pí. H vdaná a z manželství měla dceru. Po rozvodu s manželem byla jejich dcera svěřena do péče jejího bývalého muže, jelikož se o ni pí. H pro alkoholismus nemohla starat. V domě žili celý život a od roku 1987 do 2001 žil v domě i bývalý manžel pí. H. V rámci restitucí získal manžel oběti pí. J zpět menší továrnu v Brně, kdy tuto pronajímali a z nájmu žili a spravovali dům, bývalý manžel pí. H byl podnikatelem a je v současné době jedním z nejbohatších mužů v Brně. Hmotnou nouzi nikdo netrpěl a netrpí. Veškeré problémy začaly až krátce před rozvodem pí. H s manželem, kdy se její alkoholismus zhoršil a ona v opilosti začala napadat matku nejprve verbálně a poté fyzicky. Ze sociologického hlediska zde nebyla zjištěna jiná příčina domácího násilí než mezigenerační problémy v soužití a alkoholismus agresora pí. H.

Osobnostní rysy agresora

Již od svých 22 - ti let konzumovala ve větší míře alkohol, což v roce 2001 zavinilo i její rozvod s manželem a to, že jí nebyla svěřena vlastní dcera do péče.

V důsledku tohoto se její alkoholismus ještě zvýšil. Při abstinenci bylo její chování zcela normální, ale v abusu se značně snížila její tolerance a vyšla na povrch podvědomá agresivita, kterou si vybíjela na své matce pí. J. V jejím chování byla zjištěna stupňující se tendence agrese, nejprve verbální, různé vulgarismy a poté i brachiální násilí na její matce. Toto násilí se dělo vždy, když byla pod vlivem alkoholu. Psychiatrickým vyšetřením u ní nebyla diagnostikována žádná psychická porucha osobnosti patologického rázu ani duševní onemocnění. Vždy i v abusu si byla vědoma, co dělá a její přičetnost nebyla ničím omezena.

Osobnostní rysy oběti

Na svůj věk 62 let projevovala pí. J vysokou inteligenci, byla tradicionalistická, optimistická a nekonfliktní typ osobnosti. Vzhledem k tomu, že měla jen jedinou dceru pí. H, tak do této vkládala veškeré své naděje a snažila se dlouhou dobu její chování omlouvat a hledala vinu sama v sobě. Na policii se dostavila až ve chvíli, kdy si uvědomila, že ona ani nikdo jiný nemůže její neúnosnou rodinnou situaci vyřešit. V důsledku dlouhodobého psychického a fyzického týrání ze strany dcery se u ní projevila porucha osobnosti spočívající v syndromu týrané osoby. Toto se u ní projevovalo depresi, úzkostnými stavy, frustrací a submisivitou. Její psychické problémy, které i ona musela řešit návštěvami psychiatra, přerostly v problémy fyzické, založené na psychosomatice, trpěla nespavostí a bolestmi zad.

Příspěvní oběti této trestné činnosti k jejímu páčání

V tomto případě oběť pí. J přímo nepřispěla k domácímu násilí na ní páchanému, ale z důvodu neustálého omlouvání své dcery pí. H se toto týrání stalo zcela neúnosným a dlouhodobým.

Příčiny domácího násilí

V tomto případě byla příčinou domácího násilí závislost na alkoholu agresora pí. H a ze sociologického pohledu nutnost po rozvodu pí. H společného soužití dvou různých generací. U pí. H nebyla zjištěna žádná psychická porucha nebo duševní nemoc.

3. Kazuistika

V tomto případě se jednalo opět o případ popsany v kazuistice č. 2, kdy se opět jednalo o oběť pí. J a agresora pí. H, což byla její dcera. Tento případ skončil odsuzujícím rozsudkem MS Brno, kterým byla pí. H odsouzena k trestu odnětí svobody nepodmíněně v délce trvání 12 - ti měsíců a protialkoholnímu ochrannému léčení ústavní formou, a to pro spáchání trestného činu dle § 215a/1 trestního zákona. Proti tomuto rozsudku si podala pí. H odvolání ke Krajskému soudu v Brně, který rozhodl tak, že nepodmíněný trest zmírnil na podmíněčné odsouzení se zkušební dobou 3 let, ale ochrannou protialkoholní ústavní léčbu potvrdil.

V roce 2006 zaslala přestupková komise ÚMČ Brno oznámení na Městské státní zastupitelství v Brně ve věci přestupku proti občanskému soužití dle § 49/1c) z.č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, kde byla jako pachatelka pí. H a poškozená pí. J, jednalo se opět o fyzické napadání pí. J. Státní zástupce věc přezkoumal a postoupil na Skupinu „Domácí násilí“ k zahájení úkonů v trestním řízení dle § 158/3 trestního řádu. Poškozená pí. J byla předvolána, kdy se k věci vyjádřila. Od rozsudku nad pí. H byl u nich doma klid a její dcera dokonce chvíli nepila alkohol. Po určité době však opět začala pí. H konzumovat alkoholické nápoje a její agresivita se opět projevila v tom, že začala psychicky týrat svoji matku pí. J, ale i vlastní dceru sl. K., která s nimi již dále bydlela. Toto týrání obnášelo velmi vulgární nadávky pí. J., oslovovala ji: „mrcho, hajzle, pičo“, při tomto poškozovala vybavení domu, kdy například rozbila skleněnou výplň dveří. Dále fyzicky napadala svoji dceru tím způsobem, že ji bila do hlavy, ale tato se vzhledem ke svému věku ubránila. Jednoho dne v noci opět pí. H vešla do bytu své matky, kde jí začala vulgárně nadávat. Když se jí pí. J pokusila vystrkat z bytu, tak jí její dcera dala úder pěstí do nosu. V důsledku tohoto incidentu byla na místo přivolána Městská policie Brno. Poté se opakovaly různé verbální útoky a schválnosti. Poslední vážný incident obnášel to, že když byla pí. H u psychiatra, kde se léčila s alkoholismem, tak jí psychiatr sdělil, že vzhledem k jejímu stavu a neúčinnosti ambulantního léčení dal návrh na změnu jejího léčení v ústavní formu. Po této návštěvě se pí. H vrátila domů, kde opět verbálně napadla pí. J, kdy jí vyčítala, že za všechno může ona. Toto verbální napadení přerostlo

ve fyzické, kdy matku chytila pod krk a uhodila do ramene. Vše bylo již tak neúnosné, že se pí. J sama obrátila na Skupinu „Domácí násilí“ a žádala o pomoc.

V této věci bylo pí. H sděleno obvinění dle § 160/1 trestního řádu pro spáchání trestného činu dle § 215a/1 trestního zákona. Již jako obviněná byla pí. H k věci vyslechnuta. Jmenovaná využila svého práva a k věci nevyprávěla.

K případu byly vyslechnuty i další osoby, kdy se jednalo o dceru pí. H, sl. K, která v té době žila se svojí matkou v domě jejích rodičů. Tato potvrdila, že když byla její matka opilá, tak vždy vulgárně všem nadávala a ji a pí. J občas i fyzicky napadala. Dále byl vyslechnut slepý otec pí. H, který potvrdil týrání své manželky. Jako poslední byla vyslechnuta teta pí. H, která občas dům navštěvovala a tato se o pí. H vyjádřila tak, že nikdy neviděla fyzické napadení pí. J nebo sl. K, ale byla svědkem verbálních útoků proti těmto osobám ze strany pí. H.

V rámci vyšetřování byl opatřením dle § 105/1 trestního řádu přibrán soudní znalec v oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie, který vyšetřil duševní stav agresora pí. H. Soudní znalec se zabýval skutečnostmi uvedenými ve vyšetřovacím spise, zdravotní dokumentací pí. H a provedl vlastní vyšetření.

Tímto opakovaným psychiatrickým vyšetřením nebyla u pí. H zjištěna žádná psychóza, tj. duševní choroba v užším slova smyslu. Její intelekt nevybočoval z normy a nebylo u ní zjištěno žádné organické poškození mozku v důsledku jejího alkoholismu. Bylo zjištěno, že trpěla emoční nestabilitou psychopatií dle dřívější nomenklatury. Tato nestabilita se projevovala ve zvýšené afektivní dráždivosti, tendencích vyvolávat konflikty, nesnášenlivostí a sklonu k agresivnímu chování s výbuchy zlosti a násilí. Její závislost na alkoholu byla ohodnocena stupněm III dle Jellineka. Tato fáze alkoholismu je nazývána rozhodující nebo kritickou. I přesto byla pí. H schopna abstinovat, pokud to bylo nutné. Její agresivní chování bylo vždy způsobeno vlivem abusu, ale ne v stavu forenzně významné alkoholové opilosti (patické, komplikované nebo těžké opilosti), které by způsobilo úplné vymizení rozpoznávacích nebo ovládacích schopností. Klinický obraz střední opilosti způsobuje agresivní chování u osob, které mají ve své osobnosti premorbidně zabudovány sklony k agresii. Znalec doporučil ústavní léčbu alkoholové závislosti a konstatoval, že pí. H byla v době svého jednání zcela přičetná se zachovanými rozpoznávacími schopnostmi.

I zde byl opatřením dle § 105/1 trestního řádu přiřazen soudní znalec v oboru školství a kultura odvětví psychologie, k provedení vyšetření duševního stavu oběti pí. J. a jejího manžela ve věku 61 let.

Soudní znalec použil k vyšetření pí. J a jejího manžela níže uvedené metody:

- CF, KAI (zkouška intelektového potenciálu)
- Wechsler memory (zkouška paměti)
- Mitteneckerův test (zjištění sebekritiky, postojů, psychopatologické symptomy a syndromy)
- CAQ (zjištění 16 - ti psychických rysů a 12-ti povahových vlastností)
- ICL Leary (zjišťuje interpersonální chování)
- Hand-test (projektivní metoda bez možnosti zkreslení, vyšetřuje pocity)

Obě osoby byly posuzovány současně. Znalec uvedl, že jak oběť pí. J, tak její manžel byli dlouhá léta vystaveni strádání, poté psychickému a nakonec i fyzickému týrání ze strany jejich dcery pí. H. S tímto se dlouhé léta oba vyrovnávali, pokud byli v dobré psychické a fyzické kondici. Oznámení pí. J na její dceru nebylo motivováno touhou jí ublížit jako odplatu za její chování, ale z důvodu beznadějně situace, kterou již nedokázali sami řešit a potřebovali pomoci. Posuzovaná pí. J byla znalcem charakterizována tak, že na její věk byly její intelektové schopnosti nadprůměrné, dovedla řešit problémové situace racionálně. Nebyly u ní zjištěny žádné patologické procesy spojené s věkem. K posuzovanému manželovi pí. J soudní znalec uvedl, že přesto, že prodělal dvě mozkové příhody a stal se nevidomým a jeho intelektové a kognitivní funkce byly tímto negativně ovlivněny, byl stále schopen si vybavit a interpretovat řadu skutečností ze života, zvláště skutečnosti s emotivním nábojem. U pí. J zjistil znalec silný syndrom týrané osoby a u jejího manžela byl tento syndrom slabší.

Sociologická stránka případu

I po prvním odsouzení pí. H se v sociální situaci v rodině oběti pí. J nic nezměnilo, pouze po krátkou dobu se pí. H přestala dopouštět brachiálního násilí na své

matce, ale hned od prvopočátku pokračovala, pokud byla v abusu, v psychickém týrání své matky pí. J a toto rozšířila i na svoji dceru sl. K a na svého otce. Brachiálního násilí se dopouštěla na své matce a dceři. Jinak se sociologická stránka věci nezměnila.

Osobnostní rysy agresora

Agresor pí. H se nijak nezměnila, pouze se od začátku snažila korigovat své chování, což se jí v opilosti nedařilo.

Osobnostní rysy oběti

V osobnosti oběti byla zjištěna jediná změna a to, že byl u pí. J prohlouben syndrom týrané osoby.

Příspěvní oběti této trestné činnosti k jejímu páchání

V tomto druhém případě pí. J nijak nepřispěla k opakování jejího týrání, ba naopak v rámci dostupných legislativních možností využila všech prostředků, aby domácímu násilí zabránila. Zde dle mého názoru selhal systém, jelikož Městský soud v Brně v případě popsaném v kazuistice č. 2 měl přihlídnout ke stanovisku psychiatra k pí. H a uložit ochrannou protialkoholní léčbu ve formě ústavní. Tedy vytrhnout agresora z domácího prostředí a zamezit tak dalšímu pokračování v týrání jiných domácích osob, což se bohužel nestalo.

Příčiny domácího násilí

Příčina zůstala stále stejná, a to alkoholismus agresora pí. H.

4. Kazuistika

V tomto případě se jednalo o seniora ženu ve věku 88 let, dále ji budu označovat jako pí. V, a jejího manžela seniora ve věku 82 let, dále jej budu označovat jako p. Vo, kteří byli oběťmi domácího násilí ze strany jejich vnuka ve věku 34 let, dále jej budu označovat jako agresora p. H. Celý případ skončil tak, že státní zástupce Městského státního zastupitelství v Brně trestní stíhání p. H zastavil dle § 172/1e trestního řádu s odůvodněním, že agresor p. H byl v době spáchání trestného činu dle § 215a/1 trestního zákona nepřičetný, ale navrhl Městskému soudu v Brně uložení ochranného protialkoholního léčení p. H ústavní formou, čemuž bylo soudem vyhověno.

V roce 2005 se dostavila pí. V na Skupinu „Domácí násilí“ a podala trestní oznámení na svého vnuka p. H. Zde bylo uvedeno, že ona a její muž již 12 let bydleli ve společném bytě v Brně s jejich vnukem p. H. Po dobu alespoň 10 - ti let p. H konzumoval alkohol, kdy byl tak 1x týdně opilý. V té době bylo jejich soužití ještě únosné. Poslední 3 roky se však pití p. H zhoršilo a někdo na protialkoholní záchytné stanici, kde byl p. H často umístován, mu poradil, aby pil Alpu a od té doby pil asi 0,5 l Alpy denně. Vzhledem k tomu, že p. H žil z podpory a veškeré peníze brzy propil, vyžadoval po pí. V a jejím manželovi p. Vo často peníze na alkohol a cigarety. Pokud mu peníze dali, tak byl klid. V případě, že mu již odmítla pí. V dát peníze na alkohol a cigarety, tak byl nejprve vulgární, kdy své babičce pí. V nadával do „bab a čarodějnic“, nadával také svému dědovi p. Vo, do „debilů“ a podobně. V jednom případě vzal v pokoji stůl, který zvedl nad hlavu, s tímto si stoupl nad p. Vo a vyhrožoval, že jej zabije, jestli nedostane peníze. Jindy najednou přistoupil k p. Vo, dal mu nůž pod krk a vyhrožoval, že jej podřízne. Vždy když dostal peníze, tak odešel z bytu pryč a vrátil se opilý. Dále pí. V a p. Vo napadal i fyzicky a to tak, že do nich strkal, až upadli na zem. Jindy, když se díval v televizi na box, tak si šel zkoušet úderů na p. Vo, který se mu pro svůj pokročilý věk nemohl bránit. Pravidelně vyhrožoval p. H smrtí a několikrát i tím, že je pověsí za nohy ve sklepě a rozřeže, že to neviděli ani za války. Dále často demoloval vybavení bytu, aby dosáhl svého cíle. V noci, když neměl p. H co pit, tak uváděla pí. V, že slyšela, jak v abstinčních příznacích řve bolestí, ale raději poškodil telefon, než aby mu někdo přivolal pomoc.

Na základě oznámení p. Vo a pí. V byly zahájeny úkony trestního řízení dle § 158/3 trestního řádu a posléze bylo p. H sděleno obvinění dle § 160/1 trestního řádu pro spáchání trestného činu dle § 215a/1,2b trestního zákona. Agresor p. H se k věci vyjádřil tak, že uváděl, že alkohol konzumuje a to i Alpu. Připustil, že se s babičkou pí. V a dědou p. Vo hádá, ale že by je napadal fyzicky rezolutně popřel. Po sdělení obvinění a výslechu byl p. H propuštěn na svobodu. Vzhledem k tomu, že ve svém jednání vůči pí. V a p. Vo pokračoval, tak byl zadržen jako obviněný a Městským státním zastupitelstvím v Brně byl podán návrh na jeho vzetí do vazby, soudce Městského soudu v Brně poté návrh akceptoval a p. H byl vzat do vazby.

K případu byly vyslechnuty i další osoby, což byli sousedé týraných, kdy někteří využili práva dle § 55/2 trestního řádu a jejich identita byla utajena. Všechny tyto osoby potvrdily, že z bytu pí. V slyšeli často křik a hluk, ale jelikož s nimi přímo nebydleli, tak nemohli popsat žádný konkrétní incident.

V rámci vyšetřování byl opatřením dle § 105/1 trestního řádu přibrán soudní znalec v oboru lékařství odvětví psychiatrie k vyšetření duševního stavu agresora p. H. Soudní znalec se zabýval skutečnostmi zjištěnými při vyšetřování případu, zdravotní dokumentací p. H a provedl vlastní vyšetření.

Samotné psychiatrické vyšetření již probíhalo ve vazební věznici Brno, kdy při prvním pokusu o jeho vyšetření byl p. H v deliriu tremens a jeho vyšetření nebylo možné. Toto vyšetření bylo provedeno až napodruhé. U posuzovaného nebyla zjištěna žádná psychóza, pouze byla bezpochyby prokázána jeho silná závislost na alkoholu, kterou při prvním pokusu o jeho vyšetření provázelo delirium tremens. Soudní znalec ohodnotil jeho závislost na alkoholu stupněm III až IV dle Jellineka, kdy docházelo ke ztrátě kontroly v pití, pijáckým tahům, komplikacím v rodině, byly narušeny citové vazby, utrpěl profesní život a poté přišla fyzická závislost a tělesné komplikace. Všechny skutky, pro které byl stíhán p. H, spáchal pod vlivem alkoholu, kdy v těchto stádiích opilosti byla podstatnou měrou snížena jeho ovládací a rozpoznávací schopnost. Znalec navrhl ústavní formu protialkoholního léčení p. H.

Dále byl opět přibrán opatřením dle § 105/1 trestního řádu soudní znalec v oboru školství, kultura odvětví psychologie k posouzení duševního stavu oběti pí. V.

Soudní znalec použil k vyšetření pí. V níže uvedené metody:

- Anamnéza
- Explorace
- Rorschach test
- W-M zkouška paměti

Posuzovaná pí. V měla lucidní vědomí, byla orientována v místě, čase a okolí. Její reakce byly velmi emotivní až afektivní, často plakala. Její inteligence byla průměrná vzhledem k jejímu věku, bez projevů stařecké demence. Paměťové schopnosti byly přiměřeně zachovány a to jak staropaměť, tak novopaměť. Osobnost posuzované byla vždy histriónská, byla zaujatá sama sebou s potřebou být středem pozornosti. Vždy hájila až nepřiměřeně vlastní rodinu a vinu hledala v okolí. V tomto smyslu dokázala zkreslovat a zamlčovat nepříjemné věci, ze kterých byla schopna obviňovat okolí. Její histriónská osobnost se projevovala tak, že měla sklony k emočnímu hodnocení a prožívání, ke scénám a manipulacím s okolím. K agresorovi p. H měla vztah spíše ochránářský, snažila se veškeré jeho neúspěchy svalovat na okolí. Postupem času, když byl již p. H ve vazební věznici, tak po citovém vydírání formou dopisů od vnuka, začala měnit svoje výpovědi a jednání vůči ní a jejímu manželovi bagatelizovala. Přesto soudní znalec u posuzované pí. V shledal syndrom týrané osoby, kdy za dobu jejího soužití s vnukem se její psychický stav ještě zhoršil. Již od mládí měla psychické problémy.

Sociologická stránka případu

V tomto případě se jedná o společné soužití prarodičů pí. V a p. Vo s jejich vnukem p. H v přízemním bytě v Brně po dobu 12 - ti let. Prarodiče měli základní vzdělání a p. H měl střední vzdělání, studoval vysokou školu, ale tuto nedokončil. Vnuk byl dlouhodobě nezaměstnaný, požíval velké množství alkoholu a finance na něj kořistil na prarodičích. K prarodičům se nastěhoval, jelikož s ním nechtěl mít jeho otec nic společného a matka mu zemřela na rakovinu, sám se nebyl schopen o sebe postarat. Vztah pí. V k p. H byl ochránářský a velmi tolerantní. V tomto případě trpěly všechny osoby hmotnou nouzí a domácí násilí se projevovalo právě, když p. H potřeboval finance na pití a cigarety. Toto dělal vždy v silné opilosti nebo v deliriu tremens. Pokud byl p. H ve střízlivém stavu, tak svým prarodičům neublížil.

Osobnostní rysy agresora

Intelekt agresora byl na průměrné úrovni, vnímání bylo ve střízlivém stavu dobré. Nebyla u něj zjištěna žádná psychóza nebo organické poškození mozku. Jeho problém spočíval v silné závislosti na alkoholu a to dle III. až IV. stupně dle Jellineka. Pokud nebyl pod vlivem alkoholu, tak trpěl deliriem tremens, kdy své jednání nedokázal ovládat a kontrolovat, byl ve stavu nepřičetnosti. Když byl pod vlivem alkoholu z vypití většího množství Alpy, jednalo se většinou o 3 promile alkoholu v krvi, tak své chování nedokázal rovněž ovládat.

Osobnostní rysy oběti

Poškozená pí. V měla již od dětství problémy s psychikou, kdy se cítila být odstrkována. Delší dobu se léčila na psychiatrii, jelikož její osobnost byla hysterická. Byla velmi psychicky labilní, což se projevovalo ve střídání odlišných nálad, v jednu chvíli byla plačtivá a vzápětí hysterická. Její posuzování okolí bylo zkreslené, jelikož veškeré neúspěchy své a vnuka svalovala na okolí. Její intelekt byl na dobré úrovni, vnímala okolí dobře a dokázala to i správně reprodukovat. V tomto případě vypověděla jen jednu pravdu, a to v době krátce po incidentu s vnukem p. H. Poté již začínala jeho chování omlouvat a bagatelizovat, kdy dávala vinu sama sobě. Pokud chtěla dosáhnout svého cíle, a to bylo propuštění vnuka z vazební věznice, tak se nezdřáhala zkreslovat nebo i lhát. Soudní znalec u ní zjistil bezpochyby syndrom týrané osoby v důsledku dlouhodobého psychického a drobného fyzického týrání.

Příspěví oběti této trestné činnosti k jejímu páchání

Poškozená pí. V k této trestné činnosti přispěla zejména tím, že její pohled na vnuka byl zcela neobjektivní, stále jej jen omlouvala a rozmazlovala.

Příčiny domácího násilí

V tomto případě jsem zjistil, že jako jednoznačnou příčinu domácího násilí páchaného na oběti p. V byl silný alkoholismus jejího vnuka p. H, který nebyl po

dlouhou dobu nijak léčen. Jako další příčina se zde opět objevuje mezigenerační problém v soužití, kdy se zde jedná o vnuka a prarodiče.

5. Kazuistika

V tomto pátém případě se jedná o domácí násilí páchané na seniorovi ženě ve věku 65 let, dále ji budu označovat jako oběť pí. Z, kterého se dopouštěl její vnuk ve věku 21 let, dále jej budu označovat jako agresora p. L. Tento případ skončil odsuzujícím rozsudkem Městského soudu v Brně, kterým byl p. L uložen trest odnětí svobody v délce trvání 18 - ti měsíců s podmíněným odkladem výkonu trestu na zkušební dobu v délce trvání 30 - ti měsíců.

V roce 2005 se dostavila na Skupinu „Domácí násilí“ pí. Z a podala zde trestní oznámení na svého vnuka p. L. Po řadu let bydlela pí. Z v rodinném domě v Brně společně se svojí dcerou a jejím synem p. L. Již asi 3 roky před podáním oznámení se na ní vnuk dopouštěl týrání tím způsobem, že ji vulgárně urážel slovy: „kundo, pičo stará“ a podobně. Průměrně 1x až 2x za měsíc ji napadal i fyzicky a to tak, že jí například dal facku otevřenou dlaní nebo ji uhodil do zad. Toto se dělo vždy, když mu bylo ze strany pí. Z něco vytknuto nebo projevila s nějakým jeho jednáním nesouhlas. Dále si na ni dlouhodobě vynucoval peníze, protože v té době studoval a neměl žádný příjem. Občas mu dal peníze jeho otec, se kterým však nežili ve společné domácnosti. Toto jeho chování pí. Z po celou dobu tolerovala, jelikož se za to styděla. Její vnuk p. L však její týrání neustále stupňoval, kdy se dle jejího názoru jednalo již o nějaké sklony k sadismu. V jednom případě pí. Z strkal hlavu do umyvadla s tím, že ji utopí. Útoky proti ní byly stále častější, a to i několikrát týdně. V jiném případě ji začal škrtit rukama, bil ji pěstmi a kopal ji koleny do těla. Po tomto útoku musela vyhledat lékařské ošetření u svého obvodního lékaře. Takto brutálně ji napadl, jelikož mu vytkla, že si domů vodí stále nějaké slečny. Jako další schválnosti, které jí její vnuk dělal, bylo to, že jí například plival do obličeje, zamykal ji ve spíži, když šla v zimě vyvenčit psa, tak jí zamkl dům a nechtěl ji pustit dovnitř. V jiném případě ničil zařízení domu a kradl jí peníze z peněženky. Jako další nejzávažnější útok uvedla, že ji jednoho dne vnuk zahnal do kouta, kde jí dal tzv. „hlavičku“, tzn., uhodil ji hlavou do obličeje a poté

do ní kopal nohama, to byla ošetřena u lékaře podruhé. Na denním pořádku bylo vyhrožování zabitím a jiné formy vyhrožování. Toto vše věděla dcera pí. Z, ale ani ona jako matka p. L s tím nedokázala nic udělat. Došlo to tak daleko, že pí. Z musela z domu utíkat a schovávat se u své známé.

Po učiněném oznámení byly ve věci zahájeny úkony trestního řízení dle § 158/3 trestního řádu a následně bylo p. L sděleno obvinění dle § 160/1 trestního řádu pro spáchání trestného činu dle § 215a/1,2b trestního zákona. Po tomto byl p. L k věci vyslechnut. Ve své výpovědi uvedl, že jej babička šikanuje již po dobu 20 - ti let a její tvrzení, že ji měl týrat, popřel. Na p. L byl Městským státním zastupitelstvím v Brně podán návrh na jeho vzetí do vazby, který soudce Městského soudu v Brně neakceptoval a propustil p. L na slib na svobodu.

Ve věci byly vyslechnuty i další osoby, jako známá pí. Z, ke které se pí. Z chodila schovávat před vnukem p. L, matka p. L, která s nimi žila v jednom domě, přítelkyně p. L, která s nimi rovněž bydlela a bývalý přítel matky p. L, který po krátkou dobu v domě také bydlel. Všechny tyto osoby potvrdily agresivní chování p. L, mimo jeho přítelkyně, která tvrdila, že o ničem neví.

V rámci vyšetřování byl opatřením dle § 105/1 trestního řádu přibrán soudní znalec v oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie k vyšetření duševního stavu agresora p. L. Soudní znalec vytěžil vyšetřovací spis z psychopatologického hlediska a provedl vlastní psychiatrické vyšetření zkoumané osoby p. L.

Soudní znalec k psychickému stavu p. L uvedl, že byl orientován správně všemi směry. Reagoval někdy spontánně, jindy afektivně a negativisticky. Oplýval vysokým sebevědomím, neměl žádnou úctu k autoritám. Byla u něj zjištěna emoční chudost a slabý soucit s okolními osobami. V jeho osobnosti byly zjištěny narcistické rysy, což spočívalo v pocitech, důležitosti, jedinečnosti, vyžadování obdivu, nesnášel kritiku, opájel se představou o své úspěšnosti a pohrdal pravidly. Jeho postoje byly arogantní, povýšené a dominantní. Posuzovaný netrpěl žádnou psychózou ve smyslu duševní poruchy, ale trpěl narcistickou poruchou osobnosti. Dle odborné literatury se utváří narcistická osobnost špatnou výchovou vedoucí k nerealistickým pocitům grandióznosti. Tato výchova se vyznačuje tím, že není dostatečně kritická a osoby

postižené narcismem se vyznačují nadprůměrným intelektem, jsou nadané a dobře vypadající. K osobě posuzovaného p. L soudní znalec uvedl, že jeho osobnost byla již dobře strukturována, ale vzhledem k jeho věku bylo možné správnou výchovou stále ovlivnit tento negativní vývoj. Žádnou psychiatrickou léčbou nebyla jeho osobnost změnitelná. Závěrem soudní znalec konstatoval, že p. L v době svého jednání netrpěl žádnou psychózou, nebezpečnost svého jednání rozpoznával a své chování mohl ovládat.

Dále byl opatřením dle § 105/1 trestního řádu přibrán soudní znalec v oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie specializace psychologie k vyšetření duševního stavu pí. Z. Soudní znalec provedl výpis z trestního spisu a vlastní psychiatrické vyšetření.

Znalec k psychickému stavu posuzované pí. Z uvedl, že její vědomí bylo lucidní, orientované a správné, verbální kontakt byl kvalitní a věcný. Chování klidné. Rozumové schopnosti byly plně zachovány, myšlení koherentní, po obsahové i formální stránce bez poruch, vnímání neporušené. U pí. Z byla zjištěna v důsledku dlouhodobého týrání ze strany vnuka p. L, kdy byla vystavena stresujícím událostem v podobě brachiálního násilí, adaptační porucha, která se projevovala subjektivní tísní a dalšími poruchami emocí (úzkost, deprese, obavy a zlost). Tato porucha byla přechodná a po odpadnutí stresových situací napravitelná. Uvedená porucha byla jednoznačně spojena s jednáním p. L vůči své babičce pí. Z.

Sociologická stránka případu

V tomto případě se jednalo o soužití osob v jednom domě se dvěma oddělenými bytovými jednotkami. V tomto domě bydlela oběť pí. Z se svojí dcerou a jejím synem p. L. Otec agresora p. L se s jeho matkou rozvedl a bydlel na jiné adrese. Agresor byl jedináčkem. Všechny osoby měly střední vzdělání, agresor p. L nedokončil vysokou školu. Oběť pí. Z byla v produktivním věku zdravotní sestrou. Ekonomická situace rodiny byla dobrá, nouzí netrpěli, otec agresora p. L byl podnikatelem a na výživu svého syna přispíval. Zde se silně projevil mezigenerační problém v soužití, zejména poté, co si agresor p. L dovedl domů přítelkyni, která zde trvale bydlela.

Osobnostní rysy agresora

V důsledku špatné výchovy p. L, kdy tento byl rozmazlován, nebyla k němu ani jeho matka a babička kritická a byl utvrzován ve své výjimečnosti, se u něj rozvinula porucha osobnosti spočívající v narcismu. Tento jeho patologický rys osobnosti se projevoval sníženou mírou empatie, pocitu důležitosti, jedinečnosti, nutnosti obdivu, nedokázal akceptovat konstruktivní kritiku a trpěl velkou neúctou k autoritám. Všechny tyto vlastnosti se projevovaly v jeho agresii, kterou si vybíjel na své babičce p. Z ve formě brachiálního násilí, což se vystupňovalo poté, co si domů přivedl přítelkyni, toto se oběti pí. Z nelíbilo, což mu dala najevo. Tato patologická porucha osobnosti se vzhledem k věku agresora 21 let dala stále vhodnou výchovou napravit. Psychická nemoc ve smyslu psychózy u p. L diagnostikována nebyla.

Osobnostní rysy oběti

Oběť pí. Z byla inteligentní přiměřeně svého věku, socializovaná a netrpěla žádnou psychickou poruchou ve smyslu psychózy. V důsledku dlouhodobého psychického a fyzického týrání ze strany jejího vnuka p. L se u ní projevila porucha adaptace, která spočívala v neschopnosti přizpůsobit se jinému prostředí než byly zažité stereotypy. Její oznámení na vnuka p. L nebylo motivováno snahou po pomstě, ale využila jej jako možnost řešení této neúnosné situace, kdy se snažila takto vnukovi pomoci, neboť se domnívala, že trpí duševní poruchou. V dřívější době se na výchově vnuka dopouštěla i se svojí dcerou mnoha chyb spočívajících v nekritičnosti a utvrzování v jeho výjimečnosti. Sklony ke lhaní nebo zkreslování u ní zjištěny nebyly.

Příspěvní oběti této trestné činnosti k jejímu páchání

Poškozená pí. Z k domácímu násilí na ní páchanému ze strany vnuka p. L přispěla značnou měrou tím, že vychovávala vnuka společně se svojí dcerou zcela nekriticky, utvrzovala jej v jeho výjimečnosti a od malička jej rozmazlovala. Toto způsobilo, že se u něj vyvinula narcistická osobnost se všemi charakteristikami, jak jsou shora uvedeny.

Příčiny domácího násilí

Jednoznačnou příčinou domácího násilí byla v tomto případě patologická osobnost agresora spočívající v narcismu a mezigenerační problém v soužití.

5.3 Závěrečné vyhodnocení výzkumu ve vztahu k hypotézám

Vzhledem k malému výzkumnému vzorku nelze brát níže uvedená zjištění jako dogma, ale i v tomto náhodném souboru 5 - ti případů domácího násilí páchaného na seniorech jsou zřejmé aspekty umožňující zaujetí konkrétního postoje k jednotlivým hypotetickým tvrzením.

V případech domácího násilí páchaného na seniorech jsou patrné shodné znaky sociálního prostředí.

Domácí násilí se i v případech násilí na seniorech prolíná všemi vrstvami obyvatel bez rozdílů ve společenském postavení, ekonomickém statutu, vzdělání nebo pohlaví. Pouze se mění jeho forma a to v tom smyslu, že u vzdělaných agresorů jsou upřednostňovány formy psychického týrání viz kazuistika 1. a u méně vzdělaných agresorů jsou upřednostňovány spíše formy brachiálního násilí viz kazuistika 2. 3. 4. a 5. Jediným shodným rysem v sociálním prostředí byl mezigenerační problém v soužití, ani v jednom případě, a to i ze statistik, nedocházelo k domácímu násilí mezi seniory stejné generace.

Pachatelé této trestné činnosti mají společné osobnostní rysy.

Výzkumem jsem zjistil, že osobnostní rysy pachatelů domácího násilí na seniorech se různí do dvou směrů.

1. Jedná se o patologické osobnosti, jejichž osobnost je narušena nějakou úchylkou, v kazuistice 1. je agresor postižen anankastií a v kazuistice 5. zase narcismem. Ani v jednom případě nebyla u agresorů diagnostikována žádná psychóza nebo organické poškození mozku.
2. Jedná se o osoby závislé na alkoholu, v jejichž osobnostech jsou premorbidně zakódovány násilné sklony.

Senioři jako oběti domácího násilí mají společné osobnostní rysy.

Ve všech případech jsem u týraných seniorů zjistil, že trpěli syndromem týrané osoby, kdy jejich shodné osobnostní rysy byly vypěstovány až v důsledku samotného dlouhodobého týrání a charakterizují právě shora jmenovaný syndrom.

Senioři jako oběti domácího násilí sami přispívají k tomu, že je na nich tato trestná činnost páchána.

Týrání senioři k samotnému týrání nijak nepřispívají, pouze projevují značnou toleranci k týrání, čímž umožňují dlouhodobost tohoto jevu.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo definovat osobnost a osobu seniora v širším kontextu, přiblížit problematiku domácího násilí v obecném měřítku a poté ji vztáhnout k osobám seniorů, rozebrat domácí násilí po stránce právní, vymezit úlohu Policie ČR při řešení tohoto patologického jevu, přiblížit prevenci a její možnosti a provést výzkum zaměřený na potvrzení či vyvrácení hypotéz, které jsem si stanovil v empirické části práce. Cíl diplomové práce byl dle mého názoru naplněn jak po stránce teoretické, tak po stránce empirické. Samotný výzkum odpověděl na stanovené hypotézy, i když některé byly potvrzeny jen částečně.

Senioři mají svá specifika spočívající v nezvratné involuci jejich organismu jak po stránce psychické, tak po stránce fyzické. Jedná se o nezvratitelné změny, které způsobují úbytek psychických schopností a fyzických sil, což způsobuje, že se senior stává snadnou obětí pachatelů trestné činnosti obecně a zejména blízkých osob, které se na něm dopouštějí domácího násilí. Situace je o to horší, že tento problém nebyl do současné doby sledován, tak jak by si zasloužil, jelikož domácího násilí na seniorech je dle výzkumů velké množství a obrana samotných seniorů omezená.

Policie ČR, Interdisciplinární týmy, krizová centra, nestátní pomáhající organizace mají dostatek oprávnění, možností a prostředků k tomu, aby tento patologický jev řešili, ale to pouze v případě, že se o domácím násilí na seniorovi vůbec dozví. Dle uvedených společenských klíše je sama společnost ovládaná trhem k tomuto jevu netečná a nevšímavá, tedy nějaké vnější vstupy do domácího násilí z okolí týraných seniorů jsou takřka vyloučené. Samotní senioři jsou na agresorech, kteří pochází z jejich rodin, závislí a za domácí násilí na nich se stydí, tak jsou toto ochotni dlouhodobě tolerovat. Aktivně vyhledají pomoc až v situaci, kdy jim půjde pomalu o život, a to pouze v případě, že jsou toho sami schopni. Zde dle mého názoru selhává naše zdravotnictví, neboť kdo než lékař by měl na týraném seniorovi tyto skutečnosti zjistit a aktivně se to snažit řešit. Přitom právě z jejich strany jsou tyto skutečnosti často přehlíženy.

Nemělo by být prioritou řešit až samotné následky domácího násilí na seniorech, ale lepší cestou je preventivní působení proti tomuto patologickému jevu za využití všech dostupných prostředků a pozvednutí obecného povědomí společnosti o tomto problému.

RESUMÉ

Tato diplomová práce se zabývá seniory jako oběťmi domácího násilí. Samotná práce je dělena na 5 kapitol a tyto poté na podkapitoly. První 2 kapitoly se zabývají teorií tohoto problému, 3. kapitola je statistická, 4. kapitola se zabývá prevencí a 5. kapitolu tvoří empirická část práce. V práci bylo postupováno od obecného ke konkrétnímu. Teoretická část pojednává o osobě a osobnosti seniora, vymezuje jej z hlediska psychologického, sociologického a práva České republiky. Poté objasňuje pojem domácího násilí se všemi mýty a znaky, ve všech jeho formách. Zabývá se domácím násilím páchaným na seniorech z bližšího pohledu. Domácí násilí je zde popsáno z pohledu práva České republiky i s jeho vývojem a zaváděním do legislativy. Práce vymezuje úlohu Policie České republiky při řešení domácího násilí na seniorech s jejími oprávněními a povinnostmi. Statistická část čerpá svá data k domácímu násilí na seniorech z let 2005, kdy vznikla skupina domácího násilí Policie České republiky v Brně, až do roku 2008 a vývoj je znázorněn grafy. Poté se práce věnuje prevenci trestné činnosti obecně, prevenci domácího násilí, až po konkrétní preventivní opatření v městě Brně. V empirické části je rozebráno náhodně vybraných 5 případů domácího násilí na území města Brna za účelem potvrzení, či vyvrácení stanovených hypotéz.

ANOTACE

Bc. KUPKA, Pavel. Senioři jako oběti domácího násilí. (Diplomová práce) Brno: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně a Institut mezioborových studií Brno, 2009. 87 s.

Tato diplomová práce je zaměřena na problematiku domácího násilí páchaného na seniorech. Zaměřuje se na specifikaci pojmu senior, s uvedením negativních důsledků stárnutí, přiblížení pojmu domácí násilí se všemi mýty, znaky a formami. Dále tato práce popisuje zakotvení domácího násilí v legislativě České republiky a úlohu Policie České republiky v tomto problému. Zabývá se statistikou, jejím vývojem a preventivními opatřeními proti domácímu násilí v Brně. Cílem výzkumná část práce bylo potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy týkající se domácího násilí páchaného na seniorech.

Annotation

Bc. KUPKA, Pavel. Seniors as victims of domestic violence. (Diploma work) Brno: The university of Tomáš Baťa in Zlín and The Institute of Interdisciplinary Studies Brno, 2009. 87 p.

This diploma work deals with the question of domestic violence committed on seniors. It is concentrated on the specification of such terms as senior, negative consequences of senescence, clarification of the term domestic violence with all its myths, features and forms. Furthermore, domestic violence and its place in the legislature of the Czech Republic as well as police work regarding this issue is described in this work. The author deals with statistics, their development and prevention against domestic violence in Brno. Search part of the work aimed to confirm or disproof hypotheses regarding domestic violence committed on seniors.

Klíčová slova:

Senior, trestný čin, Policie ČR, domácí násilí, Brno, prevence, oběť.

Key words:

senior, delict, the Police of the Czech Republic, domestic violence, Brno, prevention, victim.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

1. Ústava ČR, zákon č. 1/1993 Sb.
2. Listina základních práv a svobod, zákon č. 2/1993 Sb.
3. zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
4. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
5. zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
6. zákon č. 283/1991 Sb., o policii České republiky
7. zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
8. Ministerstvo práce a sociálních věcí, vyhláška č. 182/1991 Sb.

9. ASVSP, Fakulta sociálních studií MU Brno, časopis sociální práce 2/2006, 160 s.
10. Buriánek, J. Kovařík, J., Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, 1. Vydání
11. Buskotte, A., Z pekla ven, žena v domácím násilí, Computer Press,a.s. 2007, 176 s. ISBN-978-80-251-1786-6

12. Cibulec, J., Soužití tří generací, Praha 1980
Triton Praha/Kroměříž roku 2006, 108 s. ISBN-80-7254-914-6
13. Čírtková, L. Posuzování agresivního potenciálu vyhrožujícího pachatele. Kriminologický sborník. Praha : Kriminologický ústav Praha Policie ČR, roč. 2005, č. 4, s. 28-32.
14. Hrušková, M., Králíčková, J. České rodinné právo, 2. opravené a doplněné vydání. MU Brno, 2001, 384 s. ISBN 80-7239-104-6
15. Huňková, M., Voňková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva, 1. vydání. Justiční akademie ČR, 2004, 248 s.
16. Novotná, L., Hrochová, M., Miňhová, J. Vývojová psychologie pro učitele. Vydavatelství Západočeské univerzity, Plzeň, 1998, 82 s., ISBN 80-7082-473-5
17. Pichaud, C., Soužití se staršími lidmi, 1. vydání. Portál, Praha, 1998, 156 s., ISBN 80-7178-184-3
18. Řehoř, A., Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce, Institut mezioborových studií Brno, 2008, 47 s.
19. Trpišovská, D. Vývojová psychologie pro studenty učitelství, 1. vydání. Univerzita J. E. Turkyňe, Ústí nad Labem, 1998, 106 s., ISBN 80-7044-207-7

20. Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese, 3. vydání. Portál, Praha, 2002, 444 s. ISBN 80-7178-678-0
21. Vodáčková, D., a kol. Krizová intervence, 1. vydání. Portál, Praha, 2002, 543 s., ISBN 80-7178-696-9
22. Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přepracované vydání, proFem o.p.s 2008, 244 s., ISBN 978-80-903626- 7-3

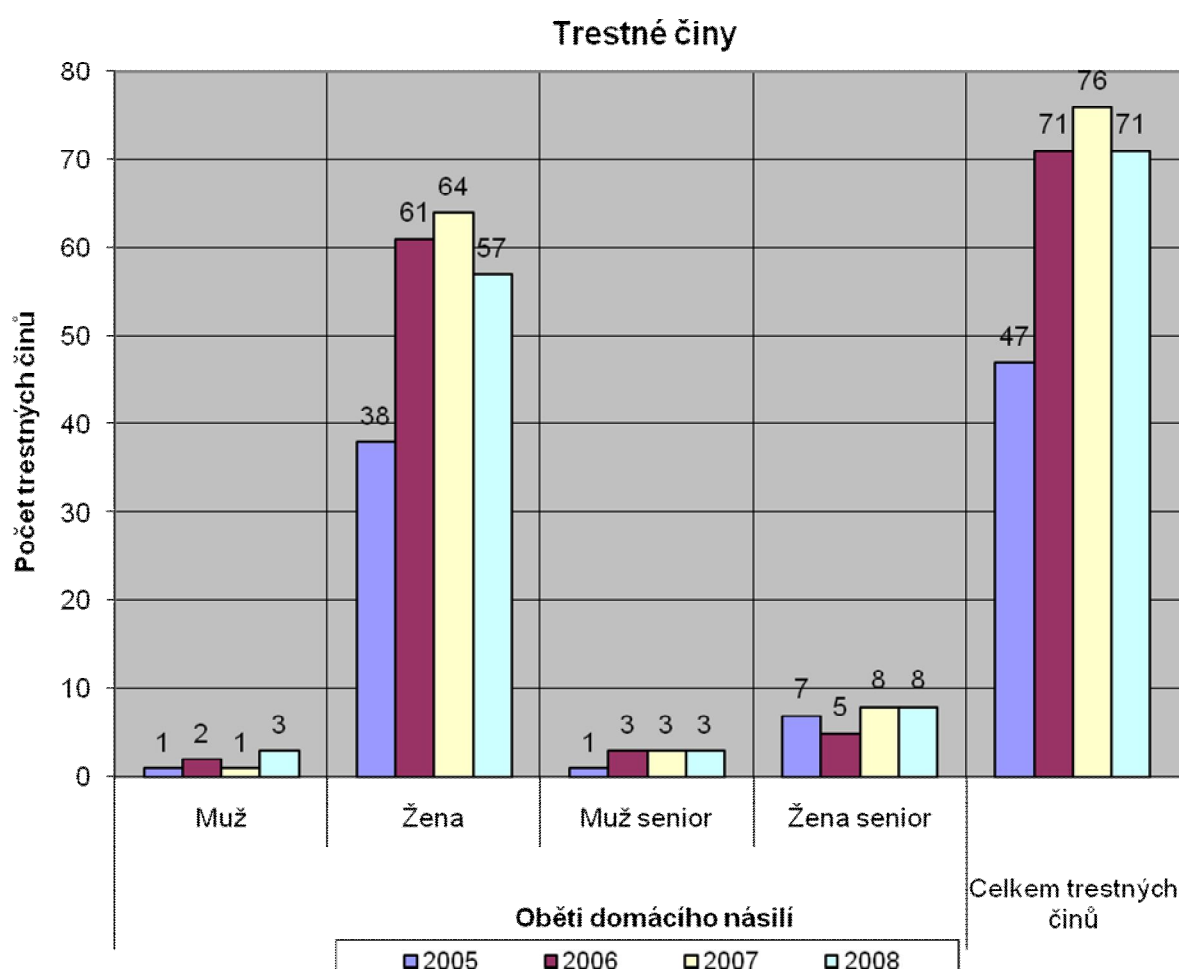
23. Interní akty řízení Policie ČR: ZPPP č. 179 ze dne 27.11.2006
Rozkazu ředitele PČR MŘ Brno č. 31/2005 ze dne
25.3.2005
24. Intranet Policie ČR: www.osi.ols.aa
25. Policie ČR Brno, Preventivně informační skupina
26. Policie ČR, Statistika MŘ Brno
27. Městská policie Brno, Odbor prevence

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: graf č. 1 znázorňující vývoj trestného činu dle § 215a tr. zákona
Příloha č. 2: graf č. 2 znázorňující vývoj přestupků na úseku domácího násilí
Příloha č. 3: graf č. 3 znázorňující vývoj množství vykázaní

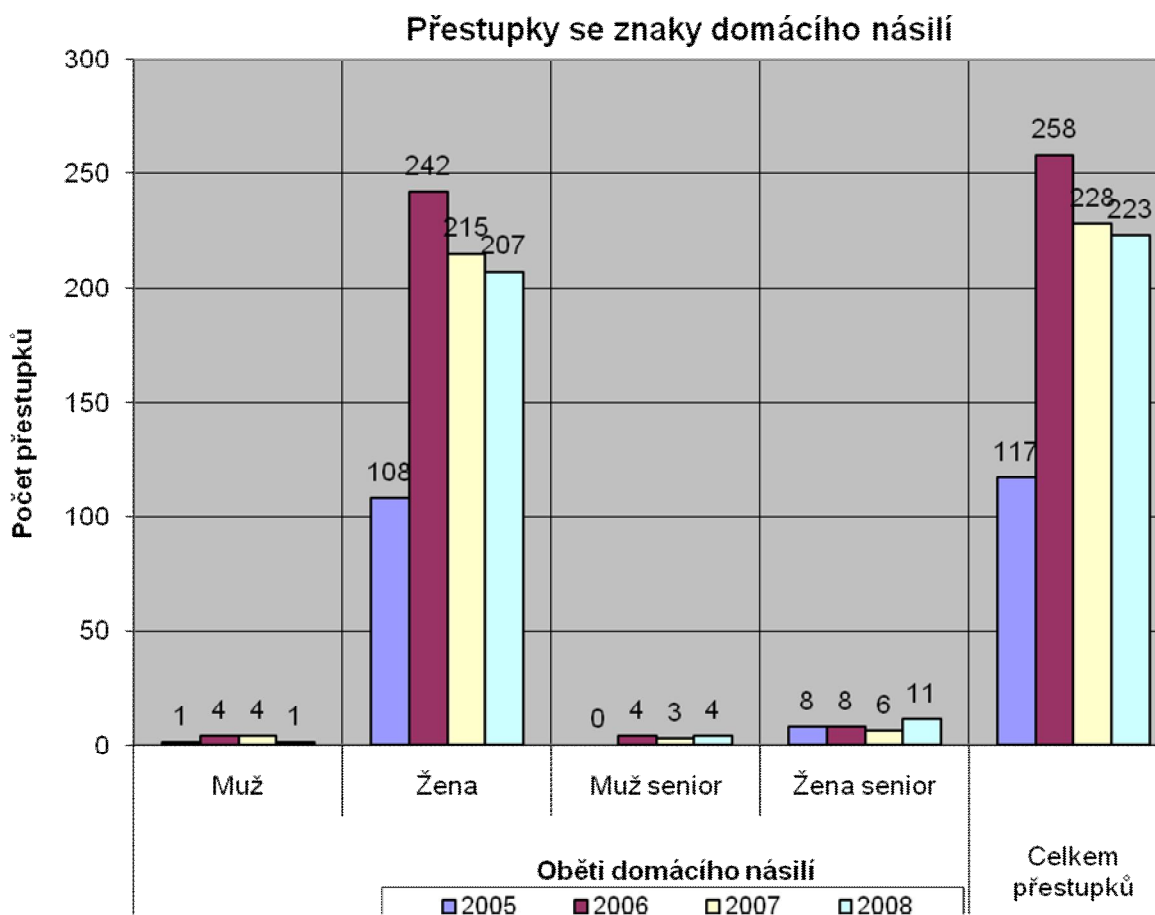
Příloha č. 1

Graf č. 1) Jedná se o sloupcový graf, který znázorňuje jednotlivé kalendářní roky 2005 až 2008, ve formě sloupců v různých barvách dle legendy, dále oběti muže, ženy, muže seniory a ženy seniory na ose „x“ a množství trestných činů dle § 215a trestního zákona a celkové počty na ose „y“.

Příloha č. 2

Graf č. 2) Jedná se o sloupcový graf, který znázorňuje jednotlivé kalendářní roky 2005 až 2008, ve formě sloupců v různých barvách dle legendy, dále oběti muže, ženy, muže seniory a ženy seniory na ose „x“ a množství přestupků majících znaky domácího násilí a celkové jejich počty na ose „y“.

Příloha č. 3

Graf č. 3) Jedná se o sloupcový graf, který znázorňuje kalendářní roky 2007 a 2008, ve formě sloupců v různých barvách dle legendy, dále vykázané agresory muže, ženy, muže seniory a ženy seniory na ose „x“ a množství přestupků vykázaní agresora ze společného bytu nebo domu a celkové počty tohoto rozhodnutí na ose „y“.

